

Aftale om et Grønt Danmark

Aftale mellem regeringen,
Landbrug & Fødevarer,
Danmarks Naturfredningsforening,
Fødevareforbundet NNF,
Dansk Metal,
Dansk Industri og
Kommunernes Landsforening

24. juni 2024

Aftale om et Grønt Danmark

Regeringen og parterne i den grønne trepart (Landbrug & Fødevarer, Danmarks Naturfredningsforening, Fødevarerforbundet NNF, Dansk Metal, Dansk Industri og Kommunernes Landsforening) har indgået denne aftale, som vil udgøre det langsigtede grundlag for en historisk omlægning og omstilling af Danmarks arealer og af fødevarer- og landbrugsproduktionen i Danmark.

Aftalen leverer konkrete svar på landbrugets klima- og naturudfordringer og bærer samtidig vejen for en historisk omlægning af det danske areal. Dansk landbrug har altid været under konstant forandring, og med denne aftale lægges sporene for de kommende årtiers store forandringer.

Der vil fortsat være en stærk fødevarerproduktion i Danmark, men en del af det areal, der i dag bruges til at producere fødevarer, skal i fremtiden bruges til noget andet. Det gælder bl.a. heder, enge, ådale og moser, som i tidligere tider har udvidet det danske landbrugsareal. Den arealomlægning, som nærværende aftale skaber grundlaget for, vil bidrage til et godt vandmiljø, sænke klimabelastningen og samtidig give langt mere plads til naturen og bedre vilkår for biodiversitet og drikkevandsbeskyttelse.

For at sikre, at Danmark fortsat har et stærkt og konkurrencedygtigt landbrug, der producerer gode og sunde fødevarer, er det samtidig essentielt, at der i takt med omlægningerne kan skrues op for udbyttet på de øvrige, robuste landbrugsarealer. Omstillingen af det danske landbrugs- og fødevarerhverv skal ske på en måde, der understøtter en stadig mere bæredygtig, højteknologisk og areal-effektiv landbrugsproduktion, så Danmark også i fremtiden har et konkurrencedygtigt erhverv med attraktive erhvervspotentialer og arbejdspladser.

Aftalen indeholder indsatser og initiativer, der understøtter indfrielse af Danmarks 2030-klimamål og lægger sporene frem mod regeringens ambition om klimaneutralitet i 2045. Dette sker bl.a. ved, at Danmark som det første land i verden indfører en CO₂e-afgift på udledninger fra husdyr, ved udtagning af kulstofrige lavbundsjord, skovrejsning samt en markant styrkelse af indsatsen for udbredelse af klimateknologier og -tiltag, der kan reducere udledningerne.

Danmark skal være et foregangsland, der viser vejen til at løse klimaudfordringerne i landbrugs- og fødevarersektoren. Parallelt med den nationale indsats skal Danmark derfor søge indflydelse globalt og i EU samt udbrede de visioner for fremtidens landbrugserhverv, der ligger til grund for denne aftale.

Aftalen fastsætter også rammer og principper for de indsatser, der skal bringe Danmark i mål med EU's vandrammedirektiv, så de danske kystvande igen bringes i god økologisk tilstand. Der er med aftalen tale om et paradigmeskifte i kvælstofindsatsen. Der iværksættes således en helhedsorienteret indsats, hvor regulering kombineres med målrettet arealomlægning, understøttet omstilling og moderne arealforvaltning. På den måde opnås ikke blot et sundt vandmiljø,

men også en arealanvendelse, som giver markant mere plads til natur og biodiversitet. Centralt i aftalen står ambitionen om, at fremtidens landbruger bliver en moderne arealforvalter, herunder i forhold til forvaltning af nye naturarealer.

Det haster med at vende tilbagegangen af både naturtyper og dyrearter. Naturen skal prioriteres som den afgørende ressource og samfundsværdi, den er, og have mere plads. Derfor indeholder aftalen indsatser, der skal sikre markant mere beskyttet natur, herunder i form af urørt skov.

Som en central ramme for arealoplægningen etableres Danmarks Grønne Arealfond, der vil fungere som paraply for en række markante indsatser:

- Støtte til rejsning af 250.000 hektar ny skov frem mod 2045
- Støtte til udtagning af 140.000 hektar kulstofrige lavbundslande inkl. randarealer frem mod 2030
- Støtte til øvrig arealoplægning, herunder vådområder og ekstensivering
- Strategisk jordopkøb, herunder med henblik på bl.a. kvælstofreduktioner og jordfordeling

Der afsættes et historisk højt beløb på omtrent 40 mia. kr. til indsatserne i Danmarks Grønne Arealfond.

Parterne er enige om, at en ambitiøs arealoplægning forudsætter stærk lokal forankring, ejerskab og helhedstænkning. Derfor etableres en ny lokal organisation med kystvandråd samt vandoplandsstyregrupper i en styrket rolle, og hvor kommunerne får ansvaret for planlægning og implementering.

Holdbare løsninger kræver bredt samarbejde

Parterne i den grønne trepart har med hver deres indgangsvinkel og særlige interesser i forhold til de forskellige emner mødtes i et forum med regeringen, hvor der er vist vilje fra alle sider til at søge konstruktive løsninger og kompromiser. Regeringen vil gerne kvittere for denne tilgang, for holdbare og langsigtede løsninger på store, komplekse samfundsudfordringer kræver bred forankring hos de centrale aktører.

Regeringen forpligter sig til efterfølgende at arbejde for at gennemføre aftalens elementer og de balancer, som disse er udtryk for. Regeringen ser frem til at indlede drøftelser med Folketingets partier herom.

Den grønne trepartsaftale udgør det visionspartnerskab for landbruget, som fremgår af regeringsgrundlaget *Ansvar for Danmark*.

Et nyt Danmarkskort

Danmarks Grønne Arealfond

En moderne arealforvaltning, der skal understøtte en mere bæredygtig og multifunktionel arealanvendelse, er en forudsætning for en grøn omstilling af dansk landbrug, så vi når vores klimamål, opfylder vandrammedirektivets mål samt beskytter og udvikler vores natur- og drikkevandsressourcer til gavn for kommende generationer. Initiativerne i nærværende aftale skal samlet set understøtte en omfattende og nødvendig omstilling af den danske arealanvendelse bestående af omlægningsindsatser i form af privat skovrejsning, udtagning af lavbundsjorder, ekstensivering samt øvrige arealomlægninger med henblik på kvælstofreduktioner, CO₂e-reduktioner samt natur og biodiversitet.

Parterne er enige om, at regeringen med henblik på at understøtte omstillingen og omlægningen af det danske landbrugserhverv og arealanvendelsen i Danmark skal arbejde for at etablere en samlet arealfond for Danmark.

Indsatserne i fonden skal sammen med incitamentet fra CO₂e-afgiften og kvælstofregulering understøtte en strategisk og langsigtet tilgang til tilrettelæggelsen af de større arealmæssige omlægninger i det danske areal, så synergier for arealanvendelsen udnyttes mest muligt, herunder så indsatser for at opnå kvælstofreduktioner også tilrettelægges - i det omfang det er muligt - med blik for at opnå bedre og mere sammenhængende natur samt beskyttelse af drikkevandet. Parterne er enige om, at indsatserne i arealfonden skal bidrage til den danske indsats for at indfri vandrammedirektivets mål.

Fonden skal dertil sigte mod at facilitere en arealomlægning, som afbøder de erhvervsøkonomiske konsekvenser for dansk landbrug, understøtter omlægningsplanerne i vandoplandsstyregrupperne og bidrager til, at flere landbrugere indgår i den grønne omstilling af landbrugserhvervet gennem rollen som moderne arealforvaltere.

Parterne er enige om, at arealfonden skal bestå af følgende hovedaktiviteter:

- Støtteordning til privat skovrejsning, hvoraf en del skal målrettes fx vandmiljø- og drikkevandsbeskyttelse
- Støtteordninger til øvrig arealomlægning, herunder vådområder, lavbund og ekstensivering, hvilket understøtter mere natur
- Strategisk jordopkøb med henblik på jordfordeling
- Øvrige strategiske opkøb

Fonden etableres ikke som selvstændig organisatorisk enhed, men skal fungere som en samlet paraply for de statslige aktiviteter i relation til arealomlægning.

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at fonden samlet set skal omfatte indsatser for omtrent 40 mia. kr. Regeringen vil arbejde for, at der konkret afsættes 10 mia. kr. til, at der i regi af arealfonden kan foretages opkøb og

faciliteres den nødvendige omstilling og omlægning af den danske arealanvendelse med henblik på kvælstofreduktioner og understøttelse af jordfordeling.

Principper for fondens virke

Arealfondens engagement skal kobles til den lokale planlægning med udgangspunkt i regulering og virkemidler tilrettelagt centralt. Målet er en effektiv og fleksibel omlægning med høj fremdrift.

Parterne er enige om følgende principper og pejlemærker for aktiviteterne i Danmarks Grønne Arealfond:

- Midlerne i fonden skal anvendes til omlægning og/eller opkøb af landbrugsjord, der enten skal tages ud af produktion eller indgå i jordfordeling, idet det ikke er et mål i sig selv for fonden at eje jord. De arealer, som fonden erhverver gennem strategiske opkøb, kan således fx anvendes som led i jordfordeling, sælges videre og bidrage til store sammenhængende naturområder i privat eller offentligt regi med tinglyste driftsbegrænsninger, opsætning af VE mv. og udnyttes til at levere klima- og kvælstofreduktioner.
- Dermed kan fonden gennem sine aktiviteter også medvirke til at understøtte gennemførelsen af helhedsprojekter, fx større ådale, hvor storken kan vende tilbage, eller sammenhængende vådområder i tråd med tanken bag opkøbsindsatserne i *Aftale om akutpakke til forbedring af vandmiljøet* af maj 2024.
- Der skal udarbejdes en model for, at arealfonden i forbindelse med sine løbende strategiske opkøb og efterfølgende afhændelse af jorder kan give forrang til kommuner og naturfonde såsom Den Danske Naturfond til at købe arealerne i de tilfælde, hvor der er tale om arealer med særlig naturværdi eller -potentiale. Det afsøges, hvordan nyeste viden om bl.a. retention (graden af kvælstofudvaskning), biodiversitet mv. kan bringes i spil. I forbindelse med jordfordelingsprocesser kan områder med lav naturværdi og uden kvælstofindsatsbehov sælges tilbage til landbrugsanvendelse.
- Fondens aktiviteter skal således samlet ses i sammenhæng med konkrete politiske arealmålsætninger vedr. skov og natur, økologisk areal, VE mv. samt omlægningen af landbrugsarealet.
- Det er afgørende, at tempoet i grønne omstillingsindsatser, som fx udtagning af lavbundsjord og privat skovrejsning, ikke bremses af overvejelser om etablering af arealfonden. Ordningerne i arealfonden må i forlængelse heraf ikke være mere attraktive i forhold til at sælge jord og afvikle bygninger mv., end hvis afhændelsen/omlægningen sker på rene markedsvilkår eller gennem eksisterende udtagningsordninger mv.
- Fondens aktiviteter skal suppleres med en troværdig regulering på kvælstofområdet og en klimaregulering af landbruget, som øger den økonomiske tilskyndelse til at søge ind i frivillige ordninger, der har til formål at nedbringe

udledningen af kvælstof til vandmiljøet. Reguleringen skal i forlængelse heraf også bidrage til fremdriften i den eksisterende kvælstofindsats.

- Arealfonden skal have muligheden for at kunne opkøbe bygninger og anden produktionskapacitet for landbrug, der er lukningstruet som følge af ny regulering og ønsker at omstille/flytte/afvikle produktionen. Det skal endvidere undersøges, om fondens opkøb, der hvor det er sammenfaldende med fondens formål, kan spille en rolle i forhold til de husdyrbrug, som efter de gældende ammoniakregler har meget begrænsede muligheder for at udvikle eller fastholde husdyrproduktionen på husdyrbrugets lokalitet (såkaldte "ammoniakejendomme").
- Fonden skal skabe muligheder for samspil med privat finansiering, der fx kan understøtte mere ambitiøse natur- og biodiversitetsprojekter og en mere effektiv arealudnyttelse. Regeringen vil sikre, at dette tænkes ind.

Der vil for en række af ovenstående principper og pejlemærker være brug for et udviklingsarbejde. Der er blandt andet brug for at optegne konsekvenserne ved en mulig model for arealfonden og i forlængelse heraf udarbejde en strategisk prioritering. Regeringen præsenterer oplæg til udmøntning af arealfondens indsatser og den organisatoriske forankring heraf.

Ekstensiveringsordninger

Parterne er enige om, at ekstensiveringsordninger kan være med til at bygge bro mellem forskellige omlægningsindsatser og sikre mere permanent beskyttet natur. Ordningen skal ses i sammenhæng med de øvrige elementer i Danmarks Grønne Arealfond, og ordningen vil samlet set understøtte de lokale processer for omlægning fra landbrugsareal til vådområder og skov, så andelen af Danmarks areal med beskyttet natur udvides betragteligt.

Parterne noterer sig, at regeringen i efteråret 2024 åbner en ordning for permanent ekstensivering. Der er midler til rådighed svarende til knap 10.000 ha ekstensiverede landbrugsjorde.

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at der etableres en lignende støtteordning for permanent ekstensivering, og at regeringen vil arbejde for, at EU's landbrugsstøtte fortsat bidrager til finansiering af ordningen. Arealerne kan tinglyses med pligt til at indgå i senere permanente udtagningsprojekter og med restriktioner i forhold til, at der ikke må gødes, sprøjtes eller foretages jordbearbejdning.

Parterne er endvidere enige om, at regeringen skal arbejde for, at der i ekstensiveringsordningen skal sikres gode vilkår for biodiversitet, herunder ved at sætte en øvre grænse for græsningstryk.

Ordningen kan bidrage til, at de første klima-, kvælstof- og biodiversitetseffekter kan realiseres, før sådanne projekter kan implementeres. Permanent ekstensivering vil særligt være relevant i projekter, som ikke kan gennemføres alene af en lodsejer.

Samtidig er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for at etablere en støtteordning for midlertidig ekstensivering til brug for de lodsejere, hvor dette er mest hensigtsmæssigt.

Ekstensivering vil herved generelt skabe en vej til den endelige arealomlægning. Herved opnår den enkelte lodsejer mulighed for aktivt at indgå i arealomlægning også før et samlet projekt er klar til igangsættelse.

Ordningerne finansieres inden for Danmarks Grønne Arealfond.

Udtagning af kulstofrige lavbundslande

Som et ben i arealfonden er parterne enige om, at omfanget og tempoet i indsatsen for udtagning af kulstofrige lavbundslande skal øges. Derfor er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for, at der skabes de økonomiske rammer for, at der udtages 140.000 ha kulstofrige lavbundslande inkl. randarealer frem mod 2030. Det forventes som udgangspunkt at indebære, at alle udtagningsindsatserne svarende til de 140.000 ha inkl. randarealer er igangsat i 2027 eller 2028. Konkret er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for, at:

- Der afsættes ca. 9,4 mia. kr. til udtagning af i alt ca. 70.000 ha kulstofrige lavbundslande (ca. 140.000 ha inklusiv randarealer) frem mod 2030. Det forventes at give anledning til ca. 70.000 ha yderligere beskyttet natur. Kommuner, staten og fonde har mulighed for at købe arealer med lavbundsprojekter, så arealerne kan indgå i større sammenhængende naturområder.
- Der indføres en CO₂e-afgift på udledninger fra kulstofrige lavbundslande på 40 kr./ton, gældende fra 2028 (2022-priser). Formålet med afgiften er at øge incitamentet for lodsejere til at indgå i udtagningsprojekter hurtigst muligt, samt at lodsejere, der allerede har fået udtaget deres lavbundsland, ikke omfattes af afgiften. Sigtet med afgiften er, at den kun skal berøre de lodsejere, der ikke ønsker at indgå i et udtagningsprojekt, når der foreligger en projektaftale eller er en del af en igangværende forundersøgelse. Der skal i forlængelse af en politisk aftale om afgiften tages stilling til implementeringsmodel for afgiften, herunder hvordan det sikres, at afgiften kun berører de lodsejere, der ikke ønsker at indgå i et udtagningsprojekt. Det skal endvidere sikres, at afgiftsmodellen ikke giver mulighed for planlægning og spekulation med henblik på unddragelse af afgiften uden udtagning. Hertil skal der i implementeringen af afgiftsmodellen tages stilling til muligheder for at fastsætte en bagatelgrænse, klagemuligheder mv.

- Lavbundsindsatsen genbesøges i 2027, hvor der fx tages stilling til, om afgiften skal forøges, hvis der ikke er udsigt til at udtage 140.000 ha kulstofrige lavbundslande inkl. randarealer inden 2030. Hvis udtagningsindsatsen ikke sker med tilstrækkelig hastighed, kan der endvidere ses på organiseringen.

Parterne er enige om, at udtagningsindsatsen fortsat sker i de tre eksisterende lavbundsstøtteordninger med henblik på at sikre kontinuitet og opretholde tempoet på den omfattende indsats, der allerede er igangsat. Regeringen vil arbejde for at sikre øget fleksibilitet samt styrket samarbejde og koordination mellem de forskellige lavbundsordninger, herunder ved ensretning af krav til forundersøgelser i videst muligt omfang. Styrket samarbejde og koordination mellem lavbundsstøtteordningerne sammentænkes med de samlede arealomlægningsindsatser i regi af Danmarks Grønne Arealfond.

Udtagningsindsatsen styrkes desuden gennem flere midler til jordopkøb med henblik på jordfordeling og udvidede jordfordelingsmuligheder. Formålet hermed er at styrke den eksisterende indsats samt understøtte, at staten i højere grad får mulighed for at tilvejebringe erstatningslande og strategisk at opkøbe landbrugsjord forud for lavbundsprojekter, hvilket kan bidrage til, at udtagningsprojekter kan gennemføres hurtigere.

Udtagningen af kulstofrige lavbundslande forventes at medføre CO₂-reduktioner på 0,3 mio. ton i 2030 stigende til 0,8 mio. ton i 2032.

Regeringen vil afsøge mulighederne for at anvende ekspropriation i relation til udtagningsindsatsen af lavbundslande ud fra klimahensyn. Muligheden vil i givet fald supplere de nuværende regler, hvor der i særlige tilfælde kan eksproprieres på baggrund af natur- og miljøhensyn. Ekspropriation som redskab vil kun skulle anvendes undtagelsesvist fx i tilfælde, hvor en enkelt lodsejer blokerer for realiseringen af større udtagningsprojekter eller lignende. Den evt. mulighed for anvendelse af ekspropriation skal indrettes på en måde, der ikke står i vejen for den eksisterende indsats, og som derved opretholder incitamentet for lodsejere til at få udtaget lavbundslande gennem eksisterende lavbundsordninger. Derfor afsøges en model for ekspropriation, hvor eksproprierede lodsejere ikke stilles økonomisk bedre end de, der indgår i frivillige udtagningsordninger.

Skovrejsning

Der skal være meget mere skov i Danmark. Skovrejsning er en central del af Danmarks grønne omstilling og bidrager til et bedre klima, rent drikkevand, samt mere og bedre natur og vandmiljø.

Parterne er enige om, at regeringen vil arbejde for, at der som led i en politisk aftale om en kommende CO₂e-afgift på landbruget skal skabes de økonomiske rammer for, at 250.000 ha ny skov kan etableres frem mod 2045. Det svarer til et samlet skovareal på størrelse med Lolland-Falster og Bornholm og indebærer mere end en tredobling i forhold til den nuværende årlige skovrejsningsindsats.

Parterne er enige om, at det er vigtigt at komme i gang med skovrejsningen hurtigst muligt, og at skoven som led i en helhedsorienteret indsats skal målrettes de områder, hvor kvælstofindsatsbehovet er størst.

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at der afsættes ca. 22 mia. kr. til skovrejsning frem mod 2045.

Konkret er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for, at der etableres en tilskudsmodel for privat skovrejsning, hvor:

- Der afsættes ca. 20 mia. kr. frem mod 2045 til tilskud til privat skovrejsning. Det skal være et vilkår for tilskud, at der lyses fredskovspligt på arealet og at skoven etableres uden brug af gødning eller pesticider.
- Der etableres en statsstøttenotificeret national tilskudsordning til privat skovrejsning i Miljøstyrelsen inden udgangen af 2025 med en som udgangspunkt fast tilskudssats på 75.500 kr./ha. Tilskudssatsen er lavere end forudsat af Ekspertgruppen for en grøn skattereform, hvilket skal ses i lyset af, at lodsejere, der gennemfører skovrejsning på deres jord, fortsat kan modtage hektarstøtte, hvilket ikke var forudsat i ekspertgruppens beregninger. Renset herfor er tilskudssatsen således på niveau med det anbefalede fra ekspertgruppen.
- Private lodsejere gives mulighed for at bidrage til at fremme natur og biodiversiteten yderligere på nye skovarealer ved, at tilskudsordningen indrettes, så der kan søges om et tillæg på 15.000 kr./ha for etablering som privat urørt skov, herunder med tinglyst forbud imod fremtidigt salg af træ. Skovrejsningen skal indrettes med særligt henblik på at understøtte naturlige processer og fremme natur og biodiversitet. Godt 7 mia. kr. ud af de samlede tilskudsbevillinger reserveres således til tilskud til skovrejsning af privat urørt skov, svarende til ca. 80.000 ha. Ligeledes skal der overvejes de rette balancer i forhold til skovrejsning i særligt husdyrtætte områder. Det gælder især områder, hvor der har været gjort brug af kvægundtagelsen.
- Tilskudsordningen skal målrettes, så rejsning af skov i områder (delvandomplande), der er særligt udfordrede af et stort kvælstofindsatsbehov, får forrang, herunder særligt jorder i disse områder med lav kvælstofretention. Det vil komme det danske vandmiljø til gode.
- Såfremt alle midlerne ikke udmøntes til skovrejsning i områder med et stort kvælstofindsatsbehov et pågældende år, prioriteres evt. resterende midler efter et pointsystem, hvor der lægges vægt på, at projekter bidrager til at fremme øvrige synergieffekter, herunder naturhensyn og/eller er beliggende i drikkevandsområder med et indsatsbehov.
- Miljøstyrelsen gennemfører dialog med relevante vandoplandsstyregrupper i forbindelse med arealer, der potentielt kan indgå i lavbundsprojekter.
- Modellen genbesøges senest i 2027 med henblik på at evaluere ordningens effekter. I forbindelse med genbesøget skal ordningen evalueres

med henblik på, at den fortsatte skovrejsning skal bidrage til drikkevandsbeskyttelse. Det sker som opfølgning på, at den igangværende kortlægning af sårbare grundvandsdannende områder med behov for drikkevandsbeskyttelse afsluttes. Der skal også ses på, om skovrejsningen sker på en tilpas geografisk balanceret måde på tværs af landet samt behovet for evt. yderligere målretning. Som led i genbesøget af modellen tages der stilling til, om der er behov for justeringer af ordningen for at sikre, at der samlet rejses minimum 80.000 ha privat urørt skov.

- Der evalueres desuden løbende på, om ordningen fungerer hensigtsmæssigt i forhold til at sikre størst mulig reduktion af kvælstofudledninger i de områder, hvor der er størst behov herfor. Det afsøges i hvilken grad ordningen kan målrettes yderligere mod reduktion af kvælstofudledninger i regi af udviklingsarbejdet for Danmarks Grønne Arealfond.

For at øge den rekreative værdi af skovrejsningen samt hensyn til drikkevandsbeskyttelse er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for, at 20.000 ha af den nye skov etableres som bynær statslig skov, der målrettes drikkevandsbeskyttelse, med medfinansiering fx fra kommuner/vandværker. Det forventes, at der ved statslig skovrejsning op til 20.000 ha frem mod 2045 vil kunne opnås medfinansiering på i gennemsnit 75 pct. af jordkøbsprisen. Regeringen skal arbejde for, at der til formålet afsættes i alt ca. 2,4 mia. kr. frem mod 2045 til, at 20.000 ha af de 250.000 ha ny skov frem mod 2045 kan etableres som urørt statslig skov. Skoven vil bidrage til beskyttet natur og etableres med hjemmehørende træarter og områder med naturlig tilgroning og lysåbne arealer og forvaltes som urørt skov.

Skovrejsningen forventes at medføre øget CO₂-optag på 0,1 mio. ton i 2030 stigende til 1,7 mio. ton i 2045. Etablering af ordningen vil forudsætte EU-statsstøttegodkendelse.

Parterne noterer sig, at regeringen vil fremlægge en samlet skovplan.

Natur og biodiversitet

Danmark og verden står midt i en natur- og biodiversitetskrise. Plante- og dyrearter uddør hurtigere end nogensinde i menneskets historie, og udfordringerne er massive og globale. Tabet af biodiversitet er ikke stoppet i Danmark, hvilket ikke mindst skyldes det massive pres på arealerne, hvoraf over halvdelen i dag anvendes til landbrug. Naturen i Danmark er under pres, vores dyr og planter mangler plads og levesteder, og mange arter er i risiko for at uddø. Mange forskellige slags dyr og planter er allerede forsvundet, og flere andre arter er i fare for at forsvinde. Selv fuglearter som viben og kirkeuglen, der alle tidligere var helt almindelige arter, er i dag i tilbagegang. Det samme gælder mange insekter og naturtyper.

Vi skal vende tilbagegangen af både naturtyper og dyrearter, og det haster. Hvis det skal lykkes, kræver det, at naturen prioriteres som den afgørende ressource

og samfundsværdi, den er. Naturen skal have langt mere plads, så vi kan genoprette økosystemernes naturlige processer og funktioner.

Genopretningen af naturen og biodiversiteten i Danmark vil tage tid og kræve mange ressourcer. Både offentlig og privat finansiering bidrager allerede, men der er brug for at gøre mere. Parterne er således enige om, at der er behov for at skabe mere og bedre natur og biodiversitet i Danmark. I tillæg til denne aftale vil regeringen afsøge yderligere muligheder for samspil med privat finansiering.

Parterne er enige om, at det er en opgave, der er så omfattende og langsigtet, at vi som samfund har et ansvar for at bidrage til løsningerne på natur- og biodiversitetskrisen i fællesskab. Landbruget spiller en helt central rolle i den forestående fremtidige arealforvaltning, også på naturområder.

Med vedtagelsen af EU's naturgenopretningsforordning vil regeringen i 2026 fremlægge en samlet plan for genopretning af den danske natur. Den nationale naturgenopretningsplan skal beskrive behovet for genopretning af naturen på land og i havet, samt øge biodiversiteten i byer, landbrug og skovbrug, og øge mangfoldigheden og bestandene af bestøvere.

Det første forslag til genopretningsplan i 2026 skal rumme konkrete mål og virkemidler, der kan vende udviklingen for 30 pct. af den natur, som ikke har god tilstand og præsentere strategiske overblik over emner og indhold i de efterfølgende planer. Planen skal revideres i 2032 og 2042, hvor den på grundlag af gennemførte indsatser og ny viden skal suppleres med yderligere virkemidler for at nå delmålene i 2040 og 2050. Endemålet er, at 90 pct. af alle naturtyperne er i god tilstand, herunder tilstrækkeligt areal, og at der er nok og gode levesteder for arterne.

Parterne er enige om, at regeringen i den kommende natur- og biodiversitetslov skal sætte et mål om, at mindst 20 pct. af Danmarks landareal skal være beskyttet natur. Parterne noterer sig i den forbindelse, at flere af arealomlægningsindsatserne i aftalen vurderes at øge den andel af det danske areal, der har status af beskyttet natur, men der vil være brug for yderligere indsatser, hvis der skal nås op på 20 pct. allerede i 2030. Det vil være en stor opgave, og regeringen vil derfor afsøge, om der er andre parter i samfundet, der ønsker at bidrage – fx kommunerne, private fonde, virksomheder mv. Regeringen vil i 2027 evaluere fremdriften mod målet om mindst 20 pct. beskyttet natur.

Naturnationalparker er større, sammenhængende naturområder placeret på statsejede arealer, hvor naturen i højere grad får lov til at udvikle sig på naturlige præmisser. Der drives ikke landbrug eller skovbrug, og skoven henlægges som urørt skov. Der er i dag besluttet at etablere 15 naturnationalparker fordelt over det meste af landet, hvoraf de to første naturnationalparker i Gribskov og Fusingø forventes at kunne åbne i starten af 2025. De 15 besluttede naturnationalparker er i gennemsnit ca. 1.700 ha. Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for at etablere fem yderligere naturnationalparker, der skal åbne senest

ved udgangen af 2030, og at afsøge mulighederne for at gøre de nye naturnationalparker så store som mulige, herunder i samspil med opkøb i regi af Danmarks Grønne Arealfond.

Landmanden som arealforvalter

Parterne er enige om, at landmanden skal spille en nøglerolle i at forvalte fremtidens beskyttede naturarealer. Vi skal i højere grad placere landmanden i centrum som arealforvalter – uanset om arealet er skov, natur eller marker. For ud over at være producenter af livsvigtige fødevarer, er danske landmænd også forvaltere af det danske landskab.

Elementer i denne aftale som privat skovrejsning, permanent ekstensivering og udtagning af lavbundslande mv. vil ændre den arealmæssige drift af en stor del af landbrugsarealerne til en mere naturnær anvendelse, der vil bidrage positivt til biodiversiteten og give den enkelte landmand en aktiv rolle som naturforvalter.

Regeringen vil forbedre ordningen for pleje af græs med henblik på at forbedre vilkårene for biodiversitet.

Ekstensivering

Parterne er enige om, at permanente ekstensiveringsordninger kan være med til at bygge bro mellem forskellige omlægningsindsatser og sikre mere tinglyst natur. På den korte bane kan de første klima-, kvælstof- og biodiversitetseffekter realiseres, før helhedsprojekter med større ådale og vådområder kan implementeres.

Konkret vil omfanget af natur blive øget betydeligt med rejsning af 80.000 ha privat urørt skov, 10.000 ha bynær urørt statsskov, 10.000 ha bynær statsskov, udtagning af lavbundslande, hvor op mod 70.000 ha forventes at blive til ny beskyttet natur, landbrugsjord til naturareal via strategisk opkøb ligesom ekstensivering i 2024 vil give mulighed for 10.000 ha natur. Arealomlægningen vil blive fulgt som led i evaluering af fremdriften mod målet om mindst 20 pct. beskyttet natur.

Parterne noterer sig, at regeringen vil fremlægge et forslag til i en ny lov om natur og biodiversitet med mål og virkemidler for et grønnere Danmark. Målet med loven er at bidrage til EU's biodiversitetsstrategi for 2030, som har som mål, at 30 pct. af EU's areal til lands og til havs skal være beskyttet natur, hvoraf 10 pct. skal være strengt beskyttet natur.

Parterne er enige om følgende principper for en kommende lov om natur og biodiversitet:

- Der skal være mere og bedre natur i Danmark, og en kommende lov om natur og biodiversitet skal sætte rammerne herfor.
- Loven om natur og biodiversitet skal omfatte en definition på beskyttet natur, herunder strengt beskyttet natur.

- Målsætningerne skal udarbejdes under hensyntagen til den samlede arealanvendelse i Danmark, herunder sameksistens med landbrug og udbygning med vedvarende energi og den fortsatte udvikling af produktionsvirksomheder, der bl.a. understøtter grøn omstilling. Målsætninger skal endvidere tænkes sammen med Danmarks havplan.

Lokal forankring af omlægningsindsatsen

Parterne er enige om, at en ny lokal organisering er en central motor for en styrket arealbaseret omlægning, som med et klart mandat og ansvar får til opgave at stå for den lokale planlægning og implementering. Den lokale forankring skal understøtte indfrielse af vandrammedirektivet og målene for udtagning af kulstofrige lavbundslande samt mere effektive løsninger, mere lokalt ejerskab og helhedstænkning. Målet er at skabe de bedst mulige forudsætninger for omkostningseffektive løsninger og nyttiggørelse af lokalt kendskab.

Den nye organisering skal facilitere den lokale planlægning og implementering af arealomlægning i det enkelte hovedvandopland. Det vedrører fx lavbundslande, skovrejsning, vådområder, ekstensivering og andre arealbaserede omlægningsindsatser mv.

Hovedvandoplandets kommuner får ansvaret for den lokale organisering. Kommunernes opgave forankres i en lokal vandoplandsstyregruppe. Der tages udgangspunkt i de eksisterende 23 vandoplandsstyregrupper, der i dag består af repræsentanter fra kommunerne i hovedvandoplandet.

Kommunerne udpeger formanden og er ansvarlige for at sekretariatsbetjene vandoplandsstyregrupperne, skabe fremdrift i deres arbejde og aflevere de aftalte leverancer inden for tidsfristen. Kommunerne har dermed i sidste ende ansvaret for opgaven. Vandoplandsstyregrupperne har foruden kommunerne deltagelse af relevante natur- og landbrugsorganisationer samt Naturstyrelsen og et meget tæt samarbejde med udtagningskonsulenterne.

Parterne forpligter sig til aktivt at arbejde for og samarbejde om at nå målene i omlægningsindsatsen. Parterne anerkender, at der med den nye organisering er tale om et særdeles ambitiøst setup og en ambitiøs tidsplan, som alle parter vil skulle påtage sig et medansvar for at realisere.

Derfor er regeringen og KL enige om, at kommunerne har ansvaret for at:

- Udarbejde en omlægningsplan senest i 2025 med afsæt i et nationalt udmeldt indsatsbehov for hovedvandoplandet samt aftalte principper for planlægning og implementering. Omlægningsplanen er dynamisk og skal løbende holdes opdateret med aktuel viden om igangværende og nye projekter. Omlægningsplanen skal i relevant omfang afspejles i og sammentænkes med den kommunale planlægning. For ikke at forsinke indfrielsen af vandrammedirektivet kan der parallelt med udarbejdelse

og forud for færdiggørelse af de lokale omlægningsplaner igangsættes indsatser med udgangspunkt i det nationalt udmeldte indsatsbehov.

- Gennemgå projekter, der tidligere er forsøgt gennemført, og genvurdere mulighederne for gennemførelse på baggrund af senere tilpasninger i bl.a. tilskudsordningerne.
- Arbejde aktivt for, at de arealbaserede omlægninger gennemføres i overensstemmelse med omlægningsplanen, og at der er kontinuerlig fremdrift i kommunernes arbejde med projektrealiseringer parallelt med omlægningsplanens udarbejdelse.
- Kommunernes omlægningsplaner bygger oven på incitamenter i den nationalt fastlagte kvælstofregulering og øvrige rammer, herunder det nationalt udmeldte indsatsbehov og anerkendte virkemidler i henhold til vandrammedirektivet. Lokale indsatser og initiativer kan igangsættes løbende i takt med, at de nationale rammer er på plads og parallelt med, at omlægningsplanerne udarbejdes, og de nationale vandområdeplaner er i offentlig høring.

Med øvrige elementer i denne aftale sikres gode rammer og forudsætninger for at lykkes med realisering af omlægningsindsatsen.

Parterne noterer sig, at der skal etableres et formelt grundlag for arbejdet i vandoplandsstyregrupperne, og at relevante understøttende redskaber i videst muligt omfang stilles til rådighed af staten.

De lokalt forankrede vandoplandsstyregrupper rapporterer til en national styregruppe på den lokale fremdrift med omlægningsprojekter og evt. registrerede tværgående barrierer rapporteres til en national taskforce. Styregruppen følger fremdriften på nationalt plan, og taskforcen kan bistå kommunerne med at fjerne nationale barrierer, herunder relevante tværgående problemstillinger i relation til lovgivning, tilskudsordninger mv. Den nationale styregruppe består af relevante ministerier, styrelser, KL samt andre relevante aktører.

De lokale kystvandråd fortsætter som udgangspunkt deres arbejde. Kystvandrådene skal være i tæt dialog med vandoplandsstyregrupperne om deres konkrete arealerfaringer med henblik på at sikre implementerbare anbefalinger fra kystvandrådene. Vandoplandsstyregrupperne og kystvandrådene kan også i relevant omfang understøtte hinandens øvrige arbejde. Kystvandrådene identificerer potentielle virkemidler og supplerende indsatser, som fx muslinger, udplantning af ålegræs og biogene rev, foretager lokale analyser mv. Kystvandrådene består af et partnerskab med op til 20 medlemmer fra interesseorganisationer og foreninger, som har lokal tilknytning til kystvandet og kan medvirke til lokal forankring og inddragelse af lokal viden.

Der er i dag fire kystvandråd, som er oprettet med afsæt i landbrugsaftalen fra 2021 på forsøgsbasis. Med *Aftale om akutpakke til forbedring af vandmiljøet* af maj 2024 lægges op til at etablere mindst fire yderligere. I fasen, hvor omlægningsplanerne udarbejdes, vil vandoplandsstyregrupperne og kystvandrådene i

vid udstrækning i praksis skulle arbejde som én enhed. Det gælder bl.a. inddragelse af yderligere lokale interessenter med særlig viden om lokale forhold. Det ændrer ikke på kommunernes ansvar, jf. ovenfor.

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at der gives mulighed for, at der i hovedvandoplande med stort kvælstofindsatsbehov kan oprettes nye kystvandråd. De nye kystvandråd skal ses i tillæg til de allerede eksisterende fire kystvandråd samt de mindst fire nye kystvandråd, som der samlet set blev afsat 34 mio. kr. til at hhv. videreføre og oprette til og med 2027 i forlængelse af *Aftale om akutpakke til forbedring af vandmiljøet*, jf. ovenfor. Regeringen skal derfor arbejde for, at der afsættes en økonomisk ramme på 30 mio. kr. i 2025 og 10 mio. kr. årligt i 2026-27, der giver mulighed for oprettelse af op til 10 yderligere kystvandråd. Der vil således samlet set være afsat midler til i størrelsesorden 18 kystvandråd.

Som led i den lokale forankring har udtagningskonsulenterne to forskellige roller. Dels at være den primære kontaktperson for lodsejerne i projekter, som lodsejerne selv kan søge tilskud til, herunder at fungere som én indgang i forbindelse med søgning af tilskud og myndighedsgodkendelse, samt den generelle dialog med lodsejeren mv. Dels at bidrage med facilitering af større udtagningsprojekter, hvor kommunerne eller Naturstyrelsen er projektejere. Udover at rådgive i bl.a. ansøgningsprocessen indgår udtagningskonsulenterne i det lokale opsøgende arbejde med at øge kendskabet og interessen blandt lodsejere for at indgå i projekter og være bindeled mellem lodsejere, kommunerne, Naturstyrelsen og vandoplandsstyregrupperne i samarbejdet om den lokale omlægningsindsats.

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at udtagningskonsulenternes nuværende økonomiske ramme videreføres og øges frem til og med 2027 svarende til, at der afsættes ekstra 10 mio. kr. i 2025, 20 mio. kr. i 2026 og 40 mio. kr. i 2027, idet udtagningskonsulenternes rolle udvides i forhold til i dag. Samlet set vil der således være afsat ca. 130 mio. kr. over perioden 2025-2027. Regeringen vil løbende revurdere den økonomiske dimensionering, så der ikke opstår flaskehalse ved den styrkede indsats for arealbaserede omlægninger. Revideringen vil bl.a. ske som en del af genbesøg af lavbundsindsatsen.

Kompensation for kommunernes samlede opgaveportefølje i relation til omlægningsindsatsen aftales nærmere mellem KL og regeringen.

Principper for indsatsen for et bedre vandmiljø

Parterne er enige om, at der er behov for et paradigmeskifte i kvælstofindsatsen, hvor arealomlægning er hovedmotoren til at nå målene i vandrammedirektivet. En offensiv arealomlægning skal medvirke til at mindske markreguleringen og skabe meget mere natur, bedre vandmiljø og mere effektiv landbrugsproduktion.

Danmarks vandmiljø er i en meget alvorlig tilstand, og de danske kystvande er massivt udfordrede. Der er behov for en omfattende genopretning af naturen under havets overflade, så livet kan vende tilbage og få gode betingelser. Udledning af kvælstof er den primære årsag til, at vandmiljøet har ringe betingelser.

Danmark skal indfri målene i vandrammedirektivet. Parterne noterer sig, at der efter sommerferien foreligger et nationalt indsatsbehov.

Der er tale om en meget stor opgave, som forudsætter en ambitiøs omstilling af dansk landbrug samt en yderligere håndtering af spildevand.

Der iværksættes således en helhedsorienteret indsats, hvor regulering kombineres med målrettet arealomlægning, understøttet omstilling og moderne arealforvaltning. På den måde opnås ikke blot et sundt vandmiljø, men også en arealanvendelse, som giver markant mere plads til natur og biodiversitet.

I sårbare områder skal landbrugsarealer omlægges til natur eller anden anvendelse, som skåner vandmiljøet. Samtidig skal der være plads til en effektiv landbrugsproduktion på de mere robuste jorde. Øget markregulering vil være nødvendigt på den korte bane, men skal udfases i takt med øget arealomlægning over tid og indfrielse af vandrammedirektivets mål. Parterne lægger samtidig vægt på, at en holdbar arealomlægning og moderne arealforvaltning forudsætter nogle rimelige vilkår for, at den praktiske omlægning så vidt muligt kan gennemføres økonomisk bæredygtigt med udgangspunkt i udvikling og ikke afvikling.

Parterne er således enige om, at en ambitiøs kvælstofindsats skal gennemføres på grundlag af følgende principper:

- Danmark skal indfri målene i vandrammedirektivet og dermed sikre gode og nødvendige forudsætninger for, at livet kan vende tilbage i det danske vandmiljø.
- Der iværksættes en helhedsorienteret indsats med målrettet arealomlægning, understøttet omstilling og moderne arealforvaltning som de bærende søjler.
- Der skabes de bedst mulige rammer for at gennemføre de nødvendige indsatser. Nøgleelementerne er:

- Etablering af Danmarks Grønne Arealfond og herunder økonomiske forudsætninger for den arealbaserede omlægning
- Ny lokal organisering, som skal sikre en effektiv og lokalt forankret planlægning og implementering samtidig med, at indsatsen fortsættes og startes op
- Skærpet miljøgaranti i alle vandområder
- Markregulering og ekstensivering som brobygning til en ny arealanvendelse
- Akutindsatser i de mest udfordrede vandområder
- Minimering af alle relevante belastninger fra punktkilder, herunder særligt spildevand

I en række mere åbne vandområder er opnåelse af god økologisk tilstand også afhængig af reduktion af udledninger fra vores nabolande. Parterne er derfor enige om, at regeringen derfor skal have skærpet fokus på at sikre, at nabolande også foretager de indsats, der er nødvendige for, at vi kan genskabe godt vandmiljø i Danmark.

Planlægning

I 2025 udarbejder vandoplandsstyregrupper omlægningsplaner for hvert af de 23 hovedvandoplande. Planerne udarbejdes med afsæt i nationalt udmeldte indsatsbehov. For at komme hurtigt i gang tages der udgangspunkt i de reviderede vandplaner, som sendes i høring ultimo 2024.

For at sikre politisk forankring af og handlekraft bag arealomlægningen etableres et *Politisk forum for arealudtag* med repræsentanter for regeringen, KL Landbrug & Fødevarer og Danmarks Naturfredningsforening. *Politisk forum for arealudtag* følger fremdriften i omlægningsplanerne og bidrager til at fjerne barrierer for omlægning. Forummet mødes halvårligt eller oftere ved behov med henblik på, at nødvendige politiske beslutninger træffes rettidigt. Forummet understøttes af en styregruppe på embedsmandsniveau, der mødes kvartalsvis, jf. afsnit om lokal forankring.

Der sker en styrkelse af udtagningskonsulenterne. Parterne noterer sig, at regeringen med denne aftale skal arbejde for, at der afsættes i alt 70 mio. kr. i 2025-27. Med finansloven for 2024 blev der afsat i alt ca. 60 mio. kr. i 2025-27. Samlet set vil der således være afsat ca. 130 mio. kr. i 2025-27. Udtagningskonsulenterne fungerer som kontaktpersoner for hver enkelt lodsejer, der ønsker at udtage jord, og de kan desuden facilitere større udtagningsprojekter.

Der kan oprettes kystvandråd i alle hovedvandoplande med særligt udfordrede vandområder, hvor der er et indsatsbehov. Parterne noterer sig, at regeringen med denne aftale vil arbejde for at afsætte en økonomisk ramme på i alt 50 mio. kr. i 2025-2027, der giver mulighed for oprettelse af op til 10 yderligere kystvandråd oven i de i alt 34 mio. kr. i 2024-2027, der blev afsat med *Aftale om akutpakke til forbedring af vandmiljøet* af maj 2024. Samlet set vil der således være afsat i alt 84 mio. kr. i 2024-2027.

Arealomlægning

I efteråret 2024 åbner en ny ordning for permanent ekstensivering i 2025. En lignende ordning etableres herefter. Når der gives tilsagn fra ordningen, tinglyses restriktioner for jordens anvendelse. Desuden tinglyses en pligt til at indgå i senere permanente udtagningsprojekter (fx vådområder).

Der åbnes ligeledes en midlertidig ekstensiveringsordning. Det er et fleksibelt instrument, der hurtigt kan tage jord ud af omdrift.

Parterne noterer sig i den forbindelse, at regeringen med denne aftale vil arbejde for, at der i Danmarks Grønne Arealfond afsættes ca. 20 mia. kr. i en ny tilskudsordning fra 2025 til, at den enkelte lodsejer kan omlægge landbrugsjord til skov.

Parterne noterer sig desuden, at regeringen med denne aftale vil arbejde for, at der i Danmarks Grønne Arealfond afsættes yderligere 9,4 mia. kr. til eksisterende tilskudsordninger til projekter med overrisling af lavbundsjord. Samlet er der således afsat over 16 mia. kr. til disse tilskudsordninger.

Medio 2026 gøres der status over antallet af tilsagn for ovenstående ordninger for at kunne fastlægge markreguleringen for 2027. For de ekstensiverede områder gennemføres permanente udtagningsprojekter, som skal være realiseret senest i 2030. For akutområder og de særligt udfordrede områder, hvor der er tilsagn om ekstensivering, vil det være effekten af de mere højintensive udtagningsprojekter, der udgør grundlaget for markreguleringen fra 2027 til 2030.

Indsatser og miljøgaranti

Alle vandoplande skal ifølge vandrammedirektivet gennemføre de nødvendige indsatser senest i 2027.

Parterne er enige om, at der bør indføres en bindende frist for, at kommunerne i regi af de lokale vandoplandsstyregrupper senest ved udgangen af 2025 skal have lavet en fuldt dækkende omlægningsplan for vandområdets kvælstofreduktioner. Dette skal bl.a. ske på baggrund af dialog med lodsejere i vandoplandet om konkrete behov for omlægninger af deres arealer, herunder via udtagningskonsulenter. Planlægningen igangsættes på grundlag af de vandplaner, som sendes i høring i 2024. Allerede igangsatte indsatser skal fortsættes, og nye startes op parallelt med høringen.

Der skal være en fuldt dækkende plan for indfrielse af vandrammedirektivets mål. Dette indebærer:

Skærpet miljøgaranti

Der fastsættes et højere midlertidigt krav til markregulering med effekt i 2027 svarende til den del af et vandområdes indsatsbehov, der ikke er indfriet med arealomlægning realiseret i 2027 (som opgjort medio 2026). Markreguleringen vil omvendt blive nedjusteret i 2027, såfremt den gennemførte arealomlægning overstiger det forudsatte.

Særligt udfordrede vandområder

I nogle vandområder er indsatsbehovet så stort, at det ikke vil kunne håndteres med markregulering uden braklægning. I disse områder effektueres den skærpede miljøgaranti i 2027 op til et niveau, hvor øget markregulering i praksis vil føre til braklægning.

For det resterende indsatsbehov skal der være igangsat arealomlægning i 2027. For at fremme kvælstofeffektive arealomlægninger kan lodsejere forpligte sig til at deltage i et effektivt udtagningsprojekt (fx vådområder, skovrejsning eller lavbund). Hvis de berørte arealer er ekstensiveret i 2027, kræves der ikke kompenserende markregulering, selvom projektet ikke er gennemført. Den fulde arealomlægning skal gennemføres hurtigst muligt og senest i 2030. Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at de relevante myndigheder yder en effektiv sagsbehandling for at bidrage til dette.

Såfremt der i et særligt udfordret vandområde ikke er tilvejebragt tilstrækkelige tilsagn fra lodsejere og dertilhørende ekstensivering (som opgjort medio 2026), skal regeringen inden udgangen af 2026 efter dialog med parterne i *Politisk Forum for Arealudtagning* understøttet af konsekvensvurderinger, og med blik for at holde jordpriserne i ro, træffe beslutning om, hvordan der skal ske målopfyldelse i det pågældende vandområde.

Planen kan indeholde øget statsligt opkøb eller midlertidigt øget regulering fra 2027 baseret på ny reguleringsmodel, hvor der gives compensation for omkostninger ved målrettet regulering differentieret efter reguleringsniveau. Evt. øget opkøb skal være effektueret hurtigst muligt og senest i 2028 og kan om nødvendigt sikres via ekspropriation, således at målopfyldelse kan sikres senest i 2030. Parterne er enige om, at EU-Kommissionen om relevant vil blive konsulteret.

Akutområder

I få områder vil der være behov for så indgribende indsatser, at der skal iværksættes en ekstraordinær og akut håndtering. I disse områder effektueres den skærpede miljøgaranti i 2027 ligeledes op til et niveau, hvor markregulering i praksis vil føre til braklægning.

Der igangsættes samtidig en samlet Akutpakke 3, som både består af en detaljeret indsatsplan i 2025 samt øget vished for, hvordan en samlet indsats mest effektivt sammensættes for at opnå de ønskede effekter. Der kan i den forbindelse også indgå yderligere supplerende afklaring af indsatsbehov, samspil med nærtliggende vandområder, dialog med nabolande mv.

Såfremt der i et akutområde ikke er tilvejebragt tilstrækkelige tilsagn fra lodsejere og dertilhørende ekstensivering (som opgjort medio 2026), skal regeringen inden udgangen af 2026 efter dialog med parterne i *Politisk Forum for Arealudtagning* understøttet af konsekvensvurderinger, og med blik for at holde jordpriserne i ro, træffe beslutning om, hvordan der skal ske målopfyldelse i det pågældende vandområde.

Planen kan indeholde øget statsligt opkøb eller midlertidigt øget regulering fra 2027 baseret på ny reguleringsmodel, hvor der gives kompensation for omkostninger ved målrettet regulering differentieret efter reguleringsniveau. Evt. øget opkøb skal være effektueret hurtigst muligt og senest i 2028 og kan om nødvendigt sikres via ekspropriation, således at målopfyldelse kan sikres senest i 2030. Parterne er enige om, at EU-Kommissionen om relevant vil blive konsulteret.

Akutpakker og opkøb

Der foretages opkøb af arealer i de vandoplande, der har de største udfordringer med at indfri indsatsbehovet.

I Danmarks Grønne Arealfond indgår Akutpakke 2, hvor der i perioden 2024-2027 opkøbes landbrugsjord med tilhørende bygninger i en andel af de særligt udfordrede vandoplande for at understøtte, at disse vandoplande indfrir indsatsbehovet i 2027 frem for først i 2030.

I Danmarks Grønne Arealfond indgår endvidere Akutpakke 3, som for akutområderne skal lave en mangesidig indsats i forhold til effekter fra udlandet, fosfor, særlige forhold og spildevand.

De reguleringsmæssige rammer og ressourcesætningen til jordfordeling, opkøb og miljøvurderinger af permanente udtagingsprojekter efterses, så procestiden for behandling af fuldt oplyste sager forkortes.

Den samlede akutindsats skal anvise en troværdig vej til målopfyldelse via konkrete indsatser.

Spildevand

I de områder, hvor der er et indsatsbehov, vil regeringen søge at indgå aftale med de kommuner, hvor der er et potentiale for at nedbringe udledning af næringsstoffer fra spildevand svarende til 860 tons kvælstof.

Parterne er enige om, at der for at reducere udledning af næringsstoffer fra punktkilder skal ske forbedret spildevandsrensning. Der udarbejdes en konkret plan herfor.

Parterne noterer sig endvidere, at regeringen også vil ændre spildevandsafgiften, så udledningen af urensset spildevand fra overløb får en højere afgift end udledning af rensset spildevand.

Status for opfyldelse af vandrammedirektivet

På baggrund af den ambitiøse arealoplægning understøttet af et styrket styringsregime i denne aftale forventes det, at mindst 2/3 af de danske vandområder vil være helt i mål med de nødvendige kvælstofindsatser i 2027, som er vandrammedirektivets frist. I alle øvrige områder (særligt udfordrede områder og akutområder) vil indsatserne være sat i gang senest i 2027 med et klart defineret spor og en bindende proces frem mod målopfyldelsen. Det forudsættes, at alle indsatser realiseres løbende og senest i 2030.

For de vandområder, der er i god økologisk tilstand, kan eksisterende restriktioner på gødningstilførsel, jordbearbejdning og plantedække så vidt muligt lempes i overensstemmelse med EU-forpligtelser og øvrige hensyn til bl.a. natur og drikkevand.

Ny reguleringsmodel

Parterne noterer sig, at der i landbrugsaftalen er teknisk budgetteret med et markreguleringsstryk på 6.500 tons kvælstof baseret på ”det gamle kort” og med forventning om ny markreguleringsmodel. Med opdatering af kvælstofindsatsbehovet i second opinion, ”nyt kort” og de omfattende arealomlægninger i områder med lav retention under den grønne arealfond ændres forudsætningerne for beregningerne af reguleringen. Parterne er derfor enige om, at regeringen skal arbejde for, at den skærpede miljøgaranti i 2027 fastlægges op til et niveau, hvor markreguleringen i praksis vil medføre braklægning. Det skal ses i sammenhæng med, at der samtidig igangsættes en omfattende arealomlægning samt målrettede opkøb og akutindsatser, og at der samtidig tilvejebringes et nyt og stærkere grundlag for implementeringen, herunder særligt handlepligt i forhold til planlægning og implementering samt Danmarks Grønne Arealfond.

Parterne noterer sig, at den nuværende markregulering i 2027 erstattes af en ny udledningsbaseret markregulering baseret på nyeste oplysninger om jordens retention og med flere tilpasningsmuligheder, som vil indebære, at der ved markregulering kan opnås større kvælstofeffekt af virkemidler pr. hektar. Modellen skal levere en effekt svarende til forventningerne til stigning i den målrettede regulering i landbrugsaftalen. Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for at gennemføre supplerende indsatser med mindst samme effekt, såfremt reguleringsmodellen er forsinket eller lignende.

Forud for indfasningen af den nye reguleringsmodel skal der ses på mulighederne for at justere de nuværende efterafgrøderegler med henblik på at skabe mere fleksibilitet til landbrugerne under forudsætning af uændret miljøeffekt på baggrund af vurdering fra Aarhus Universitet. Denne fleksibilitet skal bl.a. bidrage til at sikre, at landbrugerne kan etablere efterafgrøder og alternativer, når det giver bedst faglig mening. Konkret skal der bl.a. ses på, om landbrugerne kan få mulighed for at destruere efterafgrøderne tidligere og herefter etablere vinterafgrøder, og hvorvidt der kan fastsættes fleksible frister for alternativet tidlig såning af vintersæd. Efter konkret stillingtagen til den nye reguleringsmodel vil de mulige justeringer skulle genbesøges.

Øvrige rammer

Nationale vandområdeplaner normerer indsatsbehovet for de enkelte vandområder (arealomlægninger, markregulering mv.). Parterne er enige om, at planlægning og igangsættelse af indsatser bør ske på baggrund af de foreløbige vandområdeplaner, som sendes i høring i 2024. Kommunerne har via de lokale vandoplandsstyregrupper ansvaret for at udmønte de nationalt fastlagte indsatsbehov lokalt. Igangsættelse af indsatser sker med udgangspunkt i de nationale

vandområdeplaner, inden de lokale implementeringsplaner er udarbejdet og godkendt, jf. ovenfor om lokal forankring af omlægningsindsatsen.

I de områder, hvor der vil eksistere kystvandråd, vil de parallelt med vandoplandsstyregruppernes planlægningsarbejde i 2025 i relevant omfang kunne efterprøve konkrete forhold i det områdets vandplan. Evt. forslag til justeringer skal koordineres via vandoplandsstyregrupperne og godkendes af Miljøstyrelsen senest i ultimo 2025.

Dialog med lodsejere vil finde sted i både planlægnings- og implementeringsfasen. Det mest udsatte områder prioriteres naturligvis først.

Statusbelastning, baselinebelastning og målbelastning opdateres inden 2027 og derfra hvert 3. år i forbindelse med udarbejdelse og midtvejsevaluering af nye vandområdeplaner. Status for den arealbaserede kvælstofindsats udarbejdes hvert år, således at reguleringskrav mv. tager udgangspunkt i opdaterede opgørelser.

Der igangsættes en dialog med EU-Kommissionen i forhold til den samlede tilgang og planlægning i de danske vandplaner. I forbindelse hermed gennemføres en målrettet dialog omkring håndtering af de områder, hvor indsatserne ikke er realiseret i 2027, og hvor målene ikke nås inden for vandrammedirektivets tidsfrister. Der kan i den forbindelse gennemføres relevante målrettede supplerende analyser, fx i relation til andre landes påvirkning.

Parterne noterer sig, at indsatsniveauet og indsatserne, der er nødvendige for at leve op til vandrammedirektivet, er forligsbelagte. Indsatserne vil skulle konkretiseres og fordeles ud på deloplandsniveau i opdaterede vandområdeplaner (VP3) og besluttes som led i genbesøget af landbrugsaftalen, der skal finde sted senest i efteråret 2024. Dermed vil den samlede politiske stillingtagen til nødvendige indsatser med henblik på efterlevelse af vandrammedirektivet foretages i regi af genbesøget af landbrugsaftalen. Der udarbejdes til brug herfor et oplæg til indsatsfordeling og konsekvensvurdering i hvert enkelt kystvandopland.

Drikkevand

Det danske drikkevand er noget af verdens bedste, og det er fuldstændig naturligt for os danskere at åbne for vandhanen og drikke vandet. Sådan skal det også være i fremtiden. Parterne er enige om, at der er behov for at beskytte drikkevandet bedre, end vi gør i dag. Parterne noterer sig, at regeringen og et flertal i Folketinget allerede har foranstaltet en række indsatser inden for drikkevandsbeskyttelse, herunder en akutplan for de boringsnære beskyttelsesområder (BNBO) og en PFAS-handlingsplan. Parterne er dog samtidig enige om, at der er brug for at gøre mere.

Parterne noterer sig, at regeringen har igangsat en landsdækkende kortlægning af sårbare grundvandsdannende områder med udgangspunkt i de knap 640.000 ha, der i dag er udpeget som indsatsområder. Kortlægningen er startet

i 2023 med et pilotprojekt på Fyn. Kortlægningen gennemføres gradvist i resten af landet fra 2024. Hovedformålet med kortlægningen er at forbedre vidensgrundlaget om, hvilke områder det er særligt vigtigt at beskytte i forhold til drikkevandet. På den baggrund er parterne enige om følgende principper for, hvordan drikkevandskvaliteten skal sikres, når resultaterne fra den samlede kortlægning foreligger:

- Der skal senest i 2027 tages konkret stilling til, hvordan der på baggrund af drikkevandskortlægningen sikres en samlet beskyttelse af de sårbare grundvandsdannende områder.
- Det skal sikres, at beskyttelsen af de sårbare grundvandsdannende områder i den fremtidige regulering sammentænkes med økologi, vandmiljø, natur- og biodiversitetsformål, skovrejsning og klimamål, herunder udbygning af vedvarende energi på land.
- I forbindelse med genbesøget af tilskudsmodellen for privat skovrejsning kan der tages stilling til, om ordningen i højere grad skal kunne bidrage til drikkevandsbeskyttelse.

Parterne noterer sig, at regeringen vil igangsætte en analyse af reguleringsmulighederne for beskyttelse af de sårbare grundvandsdannende områder.

Parterne noterer sig desuden, at rejsning af 250.000 ha ny skov frem mod 2045 på arealer, der i dag er landbrugsjord, også kan bidrage positivt til drikkevandsbeskyttelsen, herunder særligt hvis skoven etableres i drikkevandsområder med et indsatsbehov, samt at tilskudsordningen til privat skovrejsning genbesøges, når kortlægningen er afsluttet i 2027 netop med det formål for øje, at den fortsatte skovrejsning skal bidrage til drikkevandsbeskyttelse. Parterne noterer sig samtidig, at rejsningen af 20.000 ha statslig skov vil bidrage til drikkevandsbeskyttelse.

Endelig noterer parterne sig, at en øget omlægning til økologisk arealanvendelse vil fremme en produktion med færre sprøjtemidler til gavn for miljø og drikkevand, og at mulighederne for et mere direkte samspil mellem økologiske arealer og drikkevandsbeskyttelse vil belyses i en analyse af effekterne af klimaregulering på økologisk landbrugsproduktion, som regeringen gennemfører frem mod genbesøg af landbrugsaftalen, jf. nedenfor.

En fremtidssikret klimaregulering af landbruget

En CO₂e-afgift udgør en del af det langsigtede grundlag for den grønne omstilling af fremtidens landbrug i Danmark. Den er et centralt redskab til at indfri 70 pct.-målet og Danmarks EU-forpligtelser i 2030 samt til at understøtte regeringens ambition om klimaneutralitet i 2045. Parterne er derfor enige om, at landbrugets ikke-energirelaterede udledninger skal omfattes af en CO₂e-afgift.

Parterne noterer sig, at Ekspertgruppen for en grøn skattereform har fremlagt en række forskellige modeller for en samlet klimaregulering af land- og skovbrugssektoren. Parterne er enige om, at klimareguleringen af land- og skovbrugssektoren skal indrettes med udgangspunkt i den afgiftsarkitektur, som ekspertgruppen har anbefalet.

Med en klimaregulering af landbrugets ikke-energirelaterede udledninger går Danmark forrest med en langsigtet klimaregulering af sektoren, der kan vise vejen for fremtidig regulering i EU og resten af verden. Parterne er enige om, at afgiften skal udformes på en måde, der sikrer, at vi fortsat har et konkurrencedygtigt fødevarerhverv med attraktive erhvervspotentialer og arbejdspladser i fremtiden. Parterne er også enige om, at der skal tages højde for, at en afgiftsbaseret klimaregulering af landbrugets ikke-energirelaterede udledninger i høj grad er ubetrådt land, at effekterne er usikre, og at landbruget i dag kun har begrænsede teknologiske omstillingsmuligheder.

Parterne er på denne baggrund enige om, at regeringen skal arbejde for en klimaregulering af landbrugets ikke-energirelaterede udledninger med følgende elementer:

- **Afgiftssatser:** Der indføres en CO₂e-afgift på udledninger fra husdyr fra 2030. Den marginale afgiftssats fastsættes til 300 kr. pr. ton CO₂e i 2030 stigende til 750 kr. pr. ton CO₂e i 2035. Med et bundfradrag på 60 pct., jf. nedenfor, svarer dette til, at de effektive afgiftssatser udgør 120 kr. pr. ton CO₂e i 2030 og 300 kr. pr. ton CO₂e i 2035. Afgiften indføres lineært mellem 2030 og 2035. Afgiftsgrundlaget udgøres af udledninger fra husdyrs fordøjelse samt udledninger fra gødningshåndtering med udgangspunkt i emissionsopgørelsen. Det er en stor opgave at implementere den nye afgift på biologiske processer. Ikrafttrædelse af afgiften i 2030 giver bedre mulighed for at sikre en hensigtsmæssig implementering, hvor der kan være styr på datagrundlag og systemunderstøttelse, så der kan være tryk om reguleringsgrundlaget for de berørte.
- **Bundfradrag:** Der indføres et bundfradrag i afgiften på udledninger fra husdyr, således at det udgør 60 pct. af den gennemsnitlige udledning fra den givne dyretype. Bundfradraget har overordnet til formål at begrænse stigningen i produktionsomkostningerne som følge af afgiften og samtidig fastholde et stærkt incitament for den enkelte bedrift til at benytte de mest klimaeffektive driftsformer og teknologier. Bundfradraget

skal samtidig understøtte, at der for den enkelte bedrift er sammenhæng mellem afgiftsbelastningen, de faktiske handlemuligheder og incitamentet til at bruge dem. Hensigten med bundfradraget er, at det på sigt skal være muligt for den mest klimaeffektive gruppe af landbrugere at eliminere afgiftsbelastningen for hver dyretype.

Den konkrete udformning af bundfradraget skal fastlægges som led i den kommende proces med implementering af afgiften. Som led i implementeringen af CO₂e-afgiften vil bundfradraget i pct. blive omsat til et konkret beløb i kr. pr. dyr. Det skal sikre sigtbarhed og stabile rammevilkår for den enkelte landbrugere, så den enkelte landbrugers afgiftsbetaling ikke kan påvirkes løbende af udviklingen i landbrugets samlede udledninger.

- Tilbageførsel af provenu: Provenuet fra husdyrafgiften i 2030-31 tilbageføres til investeringer i bl.a. klimateknologi, grønne tiltag og produktionsomstilling målrettet de landbrugere, der rammes hårdest af CO₂e-afgiften og har svært ved at omstille sig. Derved hjælpes landbrugere inden for kvæg- og griseproduktion, som i dag har et højt klimaaftryk, i en overgangsperiode hen mod mere klimavenlig landbrugsproduktion. Det vil understøtte, at det i endnu højere grad kan betale sig at omstille sig – og ikke lukke – samtidig med der er fokus på bæredygtighed og teknologisk udvikling. Puljens anvendelsesområde skal fastlægges i forbindelse med udmøntningen. Den kan fx anvendes til at støtte skift til mere klimavenlige stald- og lagertyper og staldteknologier mv., herunder med blik for miljø og dyrevelfærd. En omstillingsstøttepulje skal sammen med de øvrige elementer i aftalen, gennemføres i overensstemmelse med EU-retlige forpligtelser, herunder statsstøttereglerne. Håndtering af provenuet genbesøges i 2032.
- Parterne noterer sig i forlængelse heraf, at der med den samlede aftale også lægges op til at afsætte et historisk højt beløb på omtrent 40 mia. kr. til arealomlægningen i Danmarks Grønne Arealfond.
- Dertil afsættes tilskud til teknologisk omstilling, herunder særligt en samlet tilskudspulje til lagring af biokul produceret ved pyrolyse på i alt godt 10 mia. kr. frem mod 2045.
- Parterne noterer sig, at regeringen vil fremme teknologiomstilling ved brug af EU's landbrugsstøtte.
- Gødningsregulering: Der indføres et tilskud til reduceret gødningsanvendelse på 750 kr. pr. ton CO₂e fra 2028 ved omlægning af den direkte landbrugsstøtte.

- Kalkning: Der indføres en CO₂e-afgift på udledninger fra udbragt landbrugskalk, som tilføres marker på 750 kr. pr. ton, der indføres gradvist fra 2028 til 2030. Parterne noterer sig, at der pågår et forskningsprojekt om udbringning af landbrugskalk.
- Genbesøg: Der gennemføres i 2032 et genbesøg af afgiftssatserne og bundfradragene, hvor der foretages en evaluering af fremdriften i udvikling og godkendelse af klimateknologi og -tiltag, bedriftsnære handlemuligheder, effekter af afgiften og øvrige reguleringsinstrumenter, herunder set i forhold til erhvervets konkurrenceevne samt opnåede reduktioner og reduktionsbehov set i sammenhæng med de gældende klimamål for 2035 samt EU's klimaregulering efter 2030 mv. Bundfradragets størrelse kan evt. justeres i lyset af udviklingen af nye virkemidler.

I forbindelse med genbesøget tages stilling til, om afgiftssats og bundfradrag frem mod 2035 skal revideres. Der kan evt. også træffes beslutning om det videre forløb for en CO₂e-afgift efter 2035, herunder i lyset af regeringens målsætning om klimaneutralitet i 2045. Der tages også stilling til, om der skal ske en styrket indsats for fremme af pyrolyseteknologien og evt. andre tiltag, der kan understøtte erhvervets grønne omstilling.

- Indeksering: Afgiftssatserne og bundfradraget er fastsat i 2022-priser (af hensyn til sammenlignelighed med industrien mv.) og indekseres årligt med udviklingen i nettoprisindekset.

Parterne noterer sig, at der med Aftale om Deludmøntning af Grøn Fond af 2024 er reserveret midler frem til 2030 til en model for metanreducerende foder. I lyset heraf indføres der som led i den samlede regulering beskrevet oven for et tilskud til anvendelse af metanreducerende fodertilsætningsstoffer. Fra 2028 og frem lægges der op til, at tilskuddet finansieres inden for rammerne af EU's landbrugsstøtte. Det bemærkes, at indregningen i emissionsopgørelsen og fremskrivninger forudsætter, at de igangværende forskningsprojekter dokumenterer reduktionseffekterne. Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet forventer, at indregning af effekt vil kunne ske i forbindelse med *Klimastatus og fremskrivning 2025*.

Implementering og afgiftsgrundlag for en CO₂e-afgift på landbrugets udledninger

At afgiften på husdyr træder i kraft i 2030 skal bl.a. ses i lyset af, at der skal udvikles nye afgifter på et område, der ikke tidligere har været pålagt afgift. Det kræver derfor udvikling af et afgiftsgrundlag, herunder tilvejebringelse af aktivitetsdata, som kan kontrolleres og administreres samt påklages, udvikling af emissionsfaktorer, der matcher aktivitetsdata, samt udvikling af et it-system,

der kan koble data, og hvorfra der skal opkræves afgift. Desuden skal der lovgives herom.

Der pågår et arbejde med at forberede implementeringen af en CO₂e-afgift på landbruget med deltagelse af Skatteministeriet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Miljøministeriet og Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet. Desuden skal initiativerne gennemføres i overensstemmelse med EU-retlige forpligtigelser, herunder statsstøttereglerne, da dele af initiativerne kan indebære statsstøtte. Der tages således forbehold herfor.

Som led i implementeringsarbejdet afdækkes mulighederne for i henhold til EU's statsstøtteregler at operere med bagatelgrænser for, hvornår en bedrift skal afgiftspålægges. Formålet med en bagatelgrænse er at undtage bedrifter med en relativt begrænset udledning af drivhusgasser for dermed at sikre, at de samlede administrative og økonomiske omkostninger ved afgiften står mål med de potentielle CO₂e-reduktioner. I den forbindelse vil det også skulle afklares, om bagatelgrænsen – i det omfang det er muligt efter EU's statsstøtteregler – kan og skal indrettes på en måde, så alene køer og grise i praksis omfattes af afgiften.

Parterne har rejst et ønske om, at der i indretning af afgiften tages hensyn til, at der kan være foretaget betydelige investeringer i fx staldanlæg forud for denne aftale, som varetager andre hensyn end klima, og hvor der vil være betydelige omkostninger forbundet med at omstille til en klimavenlig teknologi. Regeringen forpligter sig derfor til – inden for EU's statsstøtteregler – at undersøge en mulig løsning herpå.

Parterne noterer sig, at der som led i implementeringsarbejdet arbejdes med at tilvejebringe flest mulige bedriftsnære data til brug for afgiftsgrundlaget. Så vidt muligt tilstræbes det, at de data, der lægges til grund for afgiftsberegningen udstilles, så de kan opstilles i et bedriftsregnskabsværktøj som fx ESGreen Tool.

Pulje til lagring af biokul frembragt ved pyrolyse

Potentialet for negative udledninger ved lagring af biokul frembragt ved pyrolyse er betydeligt. Pyrolyseteknologien kan således bidrage væsentligt til at indfri Danmarks klimamål i 2030 og vil kunne spille en helt central rolle i at understøtte regeringens ambition om klimaneutralitet i 2045. Biokul kan produceres via pyrolyse på forskellige råmaterialer, hvor særligt halm, afgasset biomasse fra biogasproduktion, trærester og den træholdige del af haveaffald er relevant. Landbruget kan dermed levere råmateriale til produktionen af biokul, som efterfølgende kan lagres i landbrugsjorden i århundreder og derved reducere udledningerne i landbrugssektoren.

Med finansloven for 2021 blev der afsat en pulje på 194 mio. kr. til udvikling og demonstration af teknologier med stort reduktionspotentiale inden for landbrugssektoren. Midlerne er udmøntet af Energistyrelsen og er gået til tre de-

monstrationsprojekter, der pt. er under opførsel. Endvidere blev der med landbrugsaftalen af 2021 afsat 196 mio. kr. i 2023-2024 til pyrolyseområdet, som tilvejebringes gennem EU Fonden for Retfærdig Omstilling og udmøntes af Erhvervsstyrelsen.

Der er imidlertid regulatoriske og miljømæssige barrierer for opskaleringen og udbredelsen af pyrolyseteknologi. Samtidig er pyrolyseteknologien ikke rentabel på markedsvilkår, herunder har landbrugere ikke tilstrækkeligt incitament til at bringe biokul ud på marken. Reduktionspotentialt for teknologien i særligt 2030 er derfor behæftet med usikkerhed.

Parterne lægger til grund, at regeringen lancerer pyrolysestrategien fra *Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug* af den 4. oktober 2021 i andet halvår af 2024. Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at evt. barrierer identificeret i regeringens kommende strategi for pyrolyse håndteres, inden støtteudbuddet igangsættes i 2027. Parterne er ligeledes enige om, at det er vigtigt, at de miljømæssige konsekvenser af udbringning af biokul på marken afdækkes grundigt.

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at der fra 2027 opstilles en tilskudsordning til lagring af biokul produceret ved pyrolyse med henblik på at tilvejebringe de økonomiske rammer for en hurtig opskalering af pyrolyseteknologien. Tilskuddet gives til biokul, som lagres i landbrugsjord pr. ton lagret CO₂. Der lægges op til at afsætte 0,2 mia. kr. i 2027, 0,3 mia. kr. i 2028, 0,4 mia. kr. i 2029 samt 0,6 mia. kr. fra 2030 og frem, svarende til en samlet pulje på godt 10 mia. kr. frem mod 2045. Puljen kan understøtte udbredelsen af brugen af biokul frembragt ved pyrolyse, der skønnes at kunne bidrage med et CO₂-optag på 0,3 mio. ton CO₂ i 2030. Der er dog stor usikkerhed omkring udviklingen af pyrolyseteknologien, og derfor afsættes der midler, der kan indfri et potentiale på op til 0,6 mio. ton CO₂ i 2030. Som følge af usikkerhed om, hvorvidt potentialerne kan realiseres, vil der alene vil kunne indregnes en reduktion på ca. 0,3 mio. ton CO₂ i 2030 i *Klimastatus og -fremskrivninger*. Endvidere bemærkes, at indregningen i emissionsopgørelsen og fremskrivninger forudsætter, at de igangværende forskningsprojekter dokumenterer reduktionseffekterne. Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet forventer, at det vil kunne ske i forbindelse med *Klimastatus- og fremskrivning 2027*.

Tanken med tilskuddet er, at det også skal lede til et økonomisk bidrag til de dele af landbruget, der ønsker at påtage sig et ansvar for at realisere negative udledninger i sektoren. Niveaue for de afsatte tilskudsmidler genbesøges i 2027, hvor der er bedre grundlag for at tage stilling til hensigtsmæssig indretning af puljen i lyset af den teknologiske udvikling. Niveaue for de afsatte midler genbesøges ligeledes i tilknytning til det genbesøg af afgifts- og bundfradragssatser, der gennemføres i 2032, jf. ovenfor. Der tages forbehold for, at en pulje skal statsstøttegodkendes.

Parterne er enige om, at det er centralt at accelerere pyrolyseteknologien endnu hurtigere end de nuværende forventninger. En yderligere modning og flere test-anlæg frem mod 2027 kan betyde en hurtigere acceleration og udbygning af teknologien frem mod 2030. Hertil bør der være fokus på udvikling af den samlede værdikæde for pyrolyse, således at både energiprodukter i form af pyrolyseolie og -gas og biokul anvendes. Parterne noterer sig, at regeringen vil prioritere midler til udvikling og demonstration af pyrolyseteknologien i forbindelse med et kommende grønt forsknings- og innovationsudspil.

Økologi

Parterne noterer sig, at det er regeringens ambition at fordoble det økologiske areal i 2030 i henhold til landbrugsaftalen fra 2021. Der er stor usikkerhed om de langsigtede effekter for økologisk produktion af at pålægge landbruget en CO₂e-afgift. På den ene side er økologiske producenter mindre CO₂e-intensive relativt til konventionelle producenter. På den anden side har økologer færre teknologiske omstillingsmuligheder og virkemidler sammenlignet med konventionelle pga. de økologiske regler, hvor flere teknologier og praksisser ikke er tilladte eller mulige, herunder særligt fodertilsætning. Hvorvidt en CO₂e-afgift generelt vil indebære mere eller mindre økologisk produktion, vil afhænge af hvilke af ovenstående effekter, der dominerer.

Parterne er enige om, at en samlet klimaløsning for dansk landbrug ikke skal fortrænge økologisk produktion i forhold til konventionel produktion. Økologi er således en vigtig brik i den grønne omstilling af landbruget og i fremme af dyrevelfærd. En øget omlægning til økologisk arealanvendelse vil fremme en produktion med færre sprøjtemidler gavn for miljø, drikkevand og natur. Parterne noterer sig på den baggrund, at regeringen vil gennemføre en analyse af effekterne på økologisk landbrugsproduktion frem mod genbesøg af landbrugsaftalen, herunder med henblik på at afdække de teknologiske muligheder og praksisser for økologer. I den forbindelse belyses også mulighederne for et mere direkte samspil mellem økologiske arealer og drikkevandsbeskyttelse. På baggrund af analysen vil der kunne tages stilling til, om basissatsen for økologisk arealtilskud skal justeres inden for rammerne af den fælles landbrugspolitik med henblik på at modvirke evt. negative effekter på økologisk produktion af en CO₂e-afgift. Initiativer finansieret af EU's landbrugsstøtte er forligsbundet i regi af forligskredsen bag landbrugsaftalen frem til 2030, og en omprioritering vil derfor kræve godkendelse af forligskredsen i tillæg til EU-Kommissionen.

Fremme af plantebaserede fødevarer

Aftaleparterne er enige om at fremme plantebaserede fødevarer, og at regeringen skal arbejde for at afsætte 15 mio. kr. årligt i 2027-2029 til Fonden for Plantebaserede Fødevarer, så fondens bevilling til projekter samlet løftes med 45 mio. kr. Dermed vil der være afsat godt 100 mio. kr. årligt til projekter.

Harmonisering af afgift på F-gasser

Parterne noterer sig, at regeringen arbejder for at forhøje afgiften på F-gasser til 750 kr. pr. ton CO₂e i 2022-priser fra 2027 og indekseres med udviklingen i nettoprisindekset. Fra 2030 og frem vil afgiftssatsen for F-gasser dermed følge afgiftssatsen for virksomheder uden for kvotesektoren som aftalt i *Aftale om grøn skattereform for industri mv.* af 2022. Harmoniseringen af afgiften på F-gasser skønnes at medføre CO₂e-reduktioner på 0,1 mio. ton i 2030. Parterne noterer sig, at denne afgift ikke har noget med land- og skovbrugssektoren at gøre.

Tilskudsordninger under EU's landbrugsstøtte

Parterne er enige om, at tilskudsordningerne under EU's landbrugsstøtte er afgørende for at understøtte den grønne omstilling af landbruget. Med indførelsen af en national klimaregulering er det vigtigere end nogensinde før, at den fælles landbrugsstøtte kan understøtte danske landbrugere med fx ibrugtagning af nye teknologiske virkemidler. I det tilfælde, at der viser sig at være udfordringer forbundet hermed i relation til EU's statsstøtteregler, er parterne enige om, at regeringen skal løfte problemstillingen over for EU-Kommissionen. Afklaringen med EU-Kommissionen vil kunne indebære statsstøttegodkendelse af tilskudsordninger på baggrund af EU-Kommissionens vurdering, eller at der i dialog med EU-Kommissionen afsøges alternative tilskudsmodeller, som sikrer, at den enkelte landbruger kan modtage den forudsatte støtte til formålet. Regeringen forpligter sig til at løfte problemstillingen i forbindelse med forhandlingerne om næste reformperiode af EU's landbrugsstøtte (fra 2028 og frem). Såfremt der ultimativt skulle opstå problemer i forhold til ikke at kunne støtte specifikke nye klimateknologier og -tiltag uden modregning, og Danmark ikke samlet set kan hjemtage sin del af den fælleseuropæiske landbrugsstøtte, forpligter regeringen sig til at genbesøge indretningen af tilskud finansieret af landbrugsstøtten med henblik på, at erhvervet ikke stilles økonomisk værre end i andre lande i forhold til tilskud og afgifter, når det gælder investeringer i klimateknologier- og tiltag.

Danmarks klimamål- og forpligtelser

CO₂e-afgiften på husdyr, kalkning og F-gasser, tilskud til reduceret gødningsanvendelse og anvendelse af metanreducerende fodertilsætningsstoffer, skovrejsning, udtagning af lavbundslande samt puljen til negative udledninger fra lagring af biokul skønnes at medføre CO₂e-reduktioner på 1,8 mio. ton i 2030 stigende til 3,3 mio. ton i 2035.

Det skønnes, at med ovenstående tiltag samt de øvrige elementer i aftalen vises vejen til indfrielse af 70 pct.-målsætningen og det bindende reduktionsmål for land- og skovbrugssektoren på 55-65 pct. i 2030 i forhold til 1990, opgjort i for-

hold til *Klimastatus og –fremskrivning 2024*. Endvidere skønnes EU-forpligtelser i forhold til LULUCF-forordningen opfyldt, ligesom tiltagene bidrager til yderligere overopfyldelse af byrdefordelingsaftalen.

Dertil kommer følgende potentialer for yderligere reduktioner uden, at det vurderes at kunne indregnes i de løbende *Klimastatus og –fremskrivninger*. Klimaeffekterne vil kunne indregnes i takt med, at de realiseres:

- Større tempo i udtagning og vådlægning af lavbundslande (2 år hurtigere, dvs. 2032-effekt i 2030): Op til 0,6 mio. ton CO₂e-reduktioner i 2030.
- Større potentiale for udrulning af pyrolyse: Op til 0,3 mio. ton CO₂e-reduktioner i 2030.
- Yderligere potentiale fra udtagningsindsatsen i Danmarks Grønne Arealfond.

Samlet set anslås det, at der kan være potentiale for reduktioner for i alt op til 1,8-2,6 mio. ton CO₂e i 2030 af den samlede aftale.

Hvis de planlagte reduktioner ikke realiseres, er parterne enige om, at der skal findes tilsvarende CO₂e-reduktioner op til 2,2 mio. t. i 2030 ved andre tiltag på landbrugsområdet. Det skal ske under skyldig hensyntagen til klimalovens guidende principper, på en sådan måde, at den tilbageværende produktion er robust og konkurrencedygtig.

Et internationalt udsyn

Landbrugspolitikken er et væsentligt instrument til håndtering af helt centrale udfordringer som drivhusgasudledninger, miljø og biodiversitet, fødevareforsyningsikkerhed og landdistriktsudvikling, både globalt og på EU-niveau. Som foregangsland er det ikke mindst en del af Danmarks opgave at bidrage til både den globale fødevareproduktion og de helt nødvendige løsninger i håndteringen af de globale klima- og biodiversitetskriser.

Danmark kan ikke løse udfordringerne alene. Det skyldes dels, at Danmark er et lille land med en åben økonomi og dels, at langt størstedelen af de regler, som det danske og europæiske landbrugserhverv i dag konkurrerer under globalt, udspringer fra EU og den fælles landbrugspolitik.

For at nå i mål med den grønne omstilling af landbrugserhvervet er det derfor essentielt, at der parallelt med den nationale indsats arbejdes videre med at søge international indflydelse og udbrede de visioner for fremtidens landbrugserhverv, der ligger til grund for denne aftale, ud over landets grænser, og særligt på EU-niveau. På den måde kan Danmark i videst muligt omfang påvirke landbrugspolitikken i en mere ambitiøs og bæredygtig retning.

Parterne er således også enige om, at national regulering af landbrugets drivhusgasudledninger udgør en trædesten for at fremme en ambitiøs og omkostningseffektiv fælleseuropæisk klimaindsats i EU, der kan sikre mere lige konkurrencevilkår for dansk landbrug og fødevarerproduktion og reducere risiko for lækage.

Parterne er konkret enige om, at regeringen i EU skal arbejde for et langsigtet dansk målbillede for den fælles landbrugspolitik, der stemmer overens med denne aftales indhold, med henblik på at sikre en grønnere, enklere og mere markedsorienteret fælles landbrugspolitik i fremtiden. Konkret skal regeringen derfor arbejde for, at udledninger i landbrugssektoren reguleres samlet på EU-niveau, herunder i videst muligt omfang gennem kvotehandel (ETS). Hvis der på EU-niveau indføres en samlet klimaregulering af landbrugssektoren – fx i et kvotesystem – skal den nationale klimaregulering tilpasses, så den på hensigtsmæssig vis kan sammentænkes hermed.

Styrket indsats for udvikling og implementering af klimatiltag og –teknologi

Nye klimateknologier og -tiltag er et helt afgørende redskab i en holdbar og ambitiøs omstilling af landbrugs- og fødevarerhvervet i Danmark. Med nye klimateknologier og -tiltag kan Danmark både sænke udledningerne fra landbrugs- og fødevarerproduktionen og samtidig producere fødevarer af høj kvalitet. Det skal være med til at sikre, at Danmark bliver et foregangsland, der som et af de første lande løser klimaudfordringerne i landbrugs- og fødevarersektoren via bl.a. udvikling og implementering af klimateknologier i stor skala og demonstrerer, hvordan fremtidens fødevarer i et klimaneutralt samfund kan se ud.

Parterne er enige om, at der er behov for en markant styrkelse af indsatsen for udvikling og implementering af klimateknologier/-tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet. Erhvervet står over for en omfattende og ambitiøs grøn omstilling og udvikling af landbrugsproduktionen, som skal indfri vores klimamål og sikre, at vores natur, miljø og drikkevandsressourcer beskyttes og udvikles.

Parterne er enige om, at erhvervets muligheder for omstilling *både* skal udvides frem mod introduktionen af en CO₂e-afgiftsregulering på udledninger fra husdyr og den øvrige klimaregulering *samt* frem mod 2045. Perioden fra nu og frem til CO₂e-afgiftsreguleringen træder i kraft i 2030 er det første vigtige vindue for investering, omstilling og tilpasning for erhvervet som helhed og for de enkelte landbrugere.

Alle relevante parter, herunder ikke mindst staten, skal understøtte, at der udvikles og implementeres klimateknologier og -tiltag, der kan reducere udledninger, og som samtidig tager højde for, at der ikke forekommer uønskede miljø- og sundhedsmæssige sideeffekter.

Et centralt pejlemærke er, at indsatsen hurtigt skal kunne gøre en forskel for erhvervet som helhed og give den enkelte landbruger flere bedriftsnære muligheder for at omstille og tilpasse sig til en mere klimavenlig landbrugsproduktion.

En kommende CO₂e-afgiftsregulering på udledninger fra husdyr vil basere sig på de nationale emissionsopgørelser. Ved at basere CO₂e-afgiftsreguleringen på de nationale emissionsopgørelser sikres der en overensstemmelse mellem afgiftsbetalingen og den reelle aktivitet, der påvirker udledningerne i relation til klimamålet, som ikke ville kunne opnås, hvis afgifts/reguleringsgrundlaget afkobles fra de nationale emissionsopgørelser, og det myndighedsansvar der er forbundet med opgørelsen af Danmarks udledninger.

Det er derfor en forudsætning, at klimaeffekten af nye klimateknologier og -tiltag er dokumenterede og godkendt af den nationalt udpegede myndighed til at kunne indregnes i den nationale emissionsopgørelse, hvis de skal kunne indgå i afgifts/reguleringsgrundlaget. Den nationalt udpegede myndighed er i dag Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) på Aarhus Universitet, der samler den nationale emissionsopgørelse og vurderer, hvorvidt en klimateknologi/et -tiltag er tilstrækkeligt dokumenteret. Udarbejdelsen af den nationale emissionsopgørelse, herunder vurdering af dokumentation af nye klimateknologier og -tiltag sker inden for rammerne af retningslinjerne for nationale emissionsopgørelser fra FN's klimapanel. Når den udpegede myndighed i Danmark, der i dag er DCE, har godkendt indregning af klimateknologier og -tiltag i den nationale emissionsopgørelse, vil de kunne indgå i afgifts/reguleringsgrundlaget, og det er ikke nødvendigt at afvente særskilt godkendelse af de konkrete teknologier- og tiltag fra FN's klimapanel.

Ved at lade reguleringsgrundlaget for CO₂e-afgiften på udledninger fra husdyr følge emissionsopgørelsen sikres teknologineutralitet på tværs af klimateknologier og -tiltag, da tekniske reduktionseffekter på tværs af udledningskilder vil have direkte påvirkning på afgiftsgrundlaget og derved reducere CO₂e-afgiftsbetalingen for en given landbrugsaktivitet.

Der findes i dag begrænsede klimateknologier og -tiltag på landbrugsområdet med dokumenteret bedriftsnær effekt indregnet i emissionsopgørelsen, men der er igangsat forskning i en række centrale teknologier, så de kan forventes at indgå i de nationale emissionsopgørelser frem mod, at CO₂e-afgiftsreguleringen træder i kraft i 2030 med henblik på at kunne give nedslag i afgiften.

Af hensyn til, at den enkelte landbruger får yderligere bedriftsnære handlemuligheder, der reducerer belastningen, konstaterer parterne, at tilvejebringelse af tilstrækkelig dokumentation for klimaeffekterne af nye klimateknologier og -tiltag i forhold til de nationale emissionsopgørelser er et helt afgørende indsatsområde.

Herudover konstaterer parterne, at der som led i omstillingen af landbrugs- og fødevarerhvervet frem mod 2045 også er behov for udvikling og modning af nye klimateknologier og -tiltag.

Parterne er derfor enige om, at regeringen skal igangsætte en styrket indsats i to spor: 1) Fast-track på dokumentation af klimateknologier og -tiltag for udledninger fra husdyr og gødningshåndtering og 2) Klimatiltagsudvalg for nye innovative løsninger i landbrugs- og fødevarerhvervet frem mod 2045.

Spor 1: Fast-track på dokumentation af klimateknologier og -tiltag for udledninger fra husdyr og gødning

Med en kommende CO₂e-afgiftsregulering på udledninger fra husdyr og gødningshåndtering er det centralt, at der tilvejebringes flere handlemuligheder på bedrifterne, der kan reducere udledningerne fra husdyrenes fordøjelse og gødningshåndteringen i stald og lager mv. Det er væsentligt, at der for alle relevante tiltag og praksisser, herunder fx i forbindelse med gyllehåndtering i forbindelse med levering til biogas, tilvejebringes tilstrækkelige data på bedriftsniveau i de tilfælde, hvor dette mangler i dag.

Parterne noterer sig, at tilvejebringelse af flere bedriftsnære handlemuligheder forudsætter øget præcision og tempo i dokumentationsindsatsen i forhold til i dag. Regeringen forpligter sig derfor inden udgangen af 2024 til at forbedre den nationale dokumentationsproces for nye klimateknologier og -tiltag ved bl.a. at skabe klarhed om, hvad der skal til, før nye klimateknologier eller -tiltag er dokumenterede tilstrækkeligt til at kunne indgå i opgørelserne og afgiftsgrundlaget.

Det er afgørende, at erhvervet har klarhed over, hvilke tiltag, der kan tages brug, når afgiften træder i kraft, *jf. boks 1*.

Boks 1

Klimateknologier og -tiltag der allerede kan tages i brug

- Reduceret gødningsudbringning
- Dyrkning af afgrøder med lavere gødningsbehov
- Aktivitetsskiftet mellem fx kvæg til grise/planteproduktion
- Staldtype¹⁾
- Produktionsoptimeret fodring¹⁾
- Fedtfodring til kvæg¹⁾
- Græsningsdage¹⁾
- Afsætning til bioforgasning¹⁾
- Hyppig udslusning¹⁾²⁾

Anm. 1) Bedriftsnær regulering vil afhænge af tilvejebringelse af bedriftsnært aktivitetsdata. 2) Forventes indregnet i 2025 (national emissionsopgørelse for 2023).

Parterne er enige om, at der i et kommende grønt og forsknings- og innovationsudspil fra regeringen skal præsenteres en plan for, hvordan en række konkrete klimateknologier og -tiltag bringes ind i de nationale emissionsopgørelser hurtigst muligt og derigennem i afgifts/reguleringsgrundlaget, *jf. eksemplerne i boks 2 nedenfor*. Det er en klar ambition, at dokumentationsindsatsen for de

forskellige klimateknologierne og -tiltag, herunder specifikt for teknologierne/tiltagene i boks 2, ikke skal udgøre en barriere for anvendelsen, men tværtimod bane vejen for, at flest mulige teknologier og tiltag kan anvendes frem mod, at CO₂e-afgiftsreguleringen træder i kraft i 2030. Dokumentationsindsatsen skal dermed bidrage til at levere stabile og klare rammevilkår for indsatser, der kan give nedslag i afgiften på den enkelte bedrift og derigennem understøtte udbredelsen af teknologier og tiltag, der kan reducere udledningerne. Der skal i forbindelse med den styrkede dokumentationsindsats udarbejdes klare retningslinjer for hvilke miljø- og sundhedsmæssige sideeffekter der undersøges parallelt, herunder hvilke grænseværdier der skal leves op til.

Initiativerne foreslås prioriteret i forbindelse med forhandlingerne om forskningsreserven for 2025.

Foruden de klimateknologier og -tiltag der adresseres i et grønt forsknings- og innovationsudspil noterer parterne sig, at tiltag som fodertilsætningsstoffet Bovaer og flere græsningsdage for kvæg aktuelt forventes at være dokumenterede til at kunne indgå i afgiftsgrundslaget. Herudover er parterne enige om, at regeringen i de kommende år også vil have et særligt fokus på at prioritere udvikling og implementering af konkrete løsninger, der kan understøtte omstillingen i den økologiske produktion, fx gennem forskning og innovation i fodermidler og afgrødetyper, der gennem naturlige processer kan reducere udledningerne fra henholdsvis husdyrenes fordøjelse og af gødning udbragt på marken.

Boks 2

Klimateknologier og -tiltag med et bedriftsnært fokus i et grønt forsknings- og innovationsudspil

- Biofilter
- Flydelag med teltoverdækning
- Nitrifikationshæmmere
- Behovs- og præcisionsbestemt gødskning
- Biokul på landbrugsjord
- Gyllekøling
- Fakkelaftbrænding
- Stof X2
- Lavdosislagerforsuring
- Biologiske nitrifikationshæmmere

Parterne er enige om, at der skal yderligere fokus på fremtidige muligheder for at reducere udledninger af drivhusgasser såvel som at opfange og lagre CO₂. Der kan være store potentialer i oplagring af kulstof i jorden i forbindelse med bl.a. Conservation Agriculture, pløjefri dyrkning, regenerativt landbrug, økologi, halmnedmuldning og skovlandbrug, ligesom der potentielt er store potentialer ved yderligere satsning på forædling af nye sorter, der kan indgå i fremtidens sædskifter, sikre vigtige og varige reduktioner af udledninger og samtidig være tilpasset til de stadig mere udfordrende vejrforhold. Parterne er derfor enige om, at der skal nedsættes et ekspertudvalg, der inden årets udgang skal komme

med konkrete anbefalinger til initiativer, der evt. vil kunne indgå i en klimaregulering og i de nationale emissionsopgørelser. Ekspertudvalget skal bestå af repræsentanter fra erhvervet (herunder økologer), Danmarks Naturfredningsforening og forskningsverdenen.

Parterne er endvidere enige om at nedsætte et ekspertudvalg, der skal udkomme med en rapport, der 1) dels beskriver en mulig dansk overordnet vision for kaskadeudnyttelse af kulstof opsamlet i landbrugsafgrøder og opsamling af det biogene CO₂ fra biogas, hvor det giver samfundsøkonomisk mening og ikke er til ugunst for de kommercielle aktører, og anvendelse af denne i forbindelse med den grønne omstilling af samfundet, og 2) dels kommer med konkrete anbefalinger til initiativer, der kan bidrage til, at styrke Danmarks position på området og igangsætte opsamlingen samt sikre, at der kommer en incitamentsstruktur og samlet værdikæde. På denne måde kan en højere udnyttelse af landbrugets biomassebidrag sikres med det formål at reducere landbrugets samlede netto CO₂-udledning og bidrage til reducere af CO₂-udledningen i andre sektorer, hvor det biogene grønne kulstof anvendes. Ekspertudvalget skal bestå af folk fra energibranchen, erhvervet og forskningsverdenen. Ekspertudvalget skal afrapportere inden årets udgang.

Regeringen vil i løbet af 2024 offentliggøre en vejledning for dokumentation af klimaeffekter, der samler og beskriver de kriterier, der skal være mødt, før nye klimateknologier og -tiltag er tilstrækkeligt dokumenterede til at kunne indgå i de nationale emissionsopgørelser. Vejledningen vil samtidig levere en guide til, hvordan dokumentationsindsatser konkret kan rammesættes og afvikles, ligesom den kan understøtte den indsats, der pågår i erhvervslivet med at udvikle og dokumentere nye klimateknologier og -tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet.

Derudover vil regeringen også søge at etablere en ny samarbejdsform med DCE, der samler og udarbejder den nationale emissionsopgørelse. En ny samarbejdsform vil indebære, at DCE konsulteres ved opstart af nye statslige dokumentationsindsatser så de planlagte forskningsdesign og forsøgsplaner mv. er i overensstemmelse med de nationale emissionsopgørelser.

Parterne er endvidere enige om, at regeringen skal søge kontinuerligt at prioritere udvikling og implementering af klimateknologi og -tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet i forhandlingerne om forskningsreserven i årene frem mod, at CO₂e-afgiftsreguleringen træder i kraft i 2030.

Spor 2: Klimatiltagsudvalg for nye innovative løsninger i landbrugs- og fødevarerhvervet

Frem mod 2045 vil der ud over klimateknologi og -tiltag, der adresserer udledningerne fra husdyr og gødning, også være behov for klimateknologier og -tiltag, som fx nye dyrknings- og produktionsformer, der kan reducere udledningerne fra det dyrkede areal – enten via forbedring af dyrkningspraksisser eller ny bioteknologi (biosolutions), der har potentiale til at bidrage til foder- og fødevarerproduktionen med en mindre arealbelastning og et lavere klimaaftryk.

Parterne noterer sig i den forbindelse, at regeringen i foråret 2024 har fremlagt en strategi for grønne jobs, der skal fremme udviklingen af jobs i landbrugs- og fødevarerproduktionen, med særligt fokus på agri-tech, plantebaserede fødevarer og biosolutions, som kan bidrage med en transition mod grønne jobs inden for den danske fødevarerproduktion.

På linje med klimateknologier og -tiltag målrettet udledninger fra husdyr og gødning forudsætter udvikling og implementering nye klimateknologier, -tiltag og praksisser målrettet det dyrkede areal ligeledes, at klimaeffekten heraf skal kunne afspejles i de nationale emissionsopgørelser for at kunne bidrage til Danmarks klimamål og internationale forpligtelser.

I den forbindelse er parterne enige om, at succesfuld udviklings- og innovationsfremme af nye klimateknologier og -tiltag bredt set vil forudsætte et tæt samspil mellem myndigheder, erhverv og forskningsmiljøer.

Parterne noterer sig, at der igangsættes et tværministerielt arbejde med inddragelse af forskningsmiljøer og erhvervet, der skal se på organiseringen af området for dokumentation af klimateknologier og -tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet. Arbejdet skal sammentænkes med implementeringsarbejdet for en CO₂e-afgiftsregulering i landbruget. Parallelt med arbejdet ses der også på, om der er tilstrækkelige incitamenter til tage nye teknologier i brug i relation til markdrift, som har reduktionsvirkninger, men som ikke er omfattet af reguleringsgrundlaget.

I det tværministerielle arbejde vil det blive klarlagt, hvordan myndighederne i regi af et nyt klimatiltagsudvalg kan inddrage forskningsmiljøer og brancheorganisationer i dialogen om det faglige dokumentationsgrundlag for nye klimateknologier og -tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet. Et særskilt formål med arbejdet vil være at belyse, hvordan der kan sikres endnu mere effektive og smidige dokumentationsprocesser, der ligger inden for rammerne af FN's klimapanel's retningslinjer.

Som led heri vil arbejdet bl.a. belyse mulighederne for, hvordan brancheaktører konstruktivt kan bringe ideer til nye klimateknologier og -tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet ind i dokumentationsprocessen i regi af et klimatiltagsudvalg. Herudover vil arbejdet også belyse:

- Modeller for prioritering af klimateknologier og -tiltag, der skal behandles i et udvalg.
- Muligheder for inddragelse af ekspertise fra udlandet i dokumentationsprocessen.
- Muligheder for facilitering af rådgivning af udviklere af nye teknologier og -tiltag fx i forbindelse med forskningsdesign, udarbejdelse af forsøgsplaner mv.
- Hvordan evt. uønskede sideeffekter for miljø og sundhed ved nye klimateknologier og -tiltag kan screenes, risikovurderes og adresseres systematisk i regi af et udvalg.

Arbejdet afrapporteres til regeringen primo 2025 med henblik på, at der rettidigt kan tages stilling til implementering af et klimatiltagsudvalg, inden en kommende CO₂e-afgiftsregulering træder i kraft.

Teknisk vand

Parterne er enige om, at anvendelsen af vandressourcer i industrielle processer ikke må ske på bekostning af indsatsen for at beskytte det danske vandmiljø. Parterne er derfor enige om, at det er vigtigt, at der udvikles teknologier til at rense rejevtvand for fx miljøfarlige stoffer som PFAS ved anvendelse af store mængder vand til industrielle processer som fx PtX-produktion.

En fremsynet og bæredygtig dansk fødevarerproduktion

Landbrug og fødevarerproduktion har været og er fortsat dybt forankret i Danmark. Elementerne i denne aftale skaber forudsigelige rammevilkår og har et stort omstillingspotentiale for erhvervet og det danske samfund som helhed. Vi skal indfri det fulde potentiale. Så Danmark i det enogtyvende århundrede er det bedste land i verden til at producere klimavenlige, miljørigtige og sunde fødevarer til mennesker i hele verden.

Parternes vision er således en sektor, der fortsat skaber job og eksporterer. Måden at skabe råvarerne og forædle dem vil ændre sig, så de passer til en ny regulering og efterspørgsel. Eksempelvis vil plantebaserede fødevarer fylde mere, ligesom biosolutions vil vinde frem. Men der vil også fortsat være efterspørgsel efter traditionelle fødevarer.

Aftalens elementer skaber rammerne for en ny landbrugssektor. Regeringen vil i efteråret 2024 iværksætte arbejdet med en tværsektoriel vækstplan, der understøtter, at Danmark også i fremtiden har et stærkt, konkurrencedygtigt og udviklingsorienteret landbrugs- og fødevarerhverv. Dette vil ske med inddragelse af erhvervslivet og andre relevante aktører og med henblik på at realisere det fulde potentiale i aftalen.

Parterne noterer sig, at den grønne omstilling frem til 2030, men også frem mod 2045 forudsætter et højt ambitionsniveau for forskning og udvikling i nye klimateknologier og -tiltag i landbrugs- og fødevarerhvervet. Udover at bidrage til en grønne omstilling i Danmark vil det også være med til at videreudvikle Danmark som foregangsland for udvikling og eksport af grønne løsninger, der potentielt kan åbne døre til nye eksportmarkeder samt medvirke til at sænke udledningerne på verdensplan.

Fremtidens beskæftigelse i landdistrikterne

Med aftalen indfører Danmark en samlet regulering af landbrugets klimaudledninger som det første land i verden. Det vil uundgåeligt medføre, at nogle traditionelle arbejdspladser i landbrugssektoren vil forsvinde. Til gengæld vil der opstå nye arbejdspladser som følge af den grønne omstilling af erhvervet og omlægningen af arealer.

Parterne er enige om, at det er afgørende, at aftalen indeholder elementer, der bidrager til at fastholde den lokale sammenhængskraft i landdistrikterne, hvor beskæftigelsen i landbrugssektoren spiller en større rolle, end den gør i de større byområder.

Det gælder rejsningen af 250.000 ha ny skov, som vil skabe nye arbejdspladser inden for skovbrug og naturpleje, og hvor mange landbrugere i højere grad vil

blive moderne arealforvaltere. En ny pyrolyseindustri understøttet af tilskuds-puljen til lagring af biokul produceret ved pyrolyse har potentiale til at skabe nye arbejdspladser inden for dette område, ikke mindst i landdistrikterne.

Plantebaserede fødevarer og grønne proteiner er også et vækstområde, hvor der er store potentialer for at etablere nye indtjenings- og jobmuligheder, og hvor hensyn til vækst, miljø og klima går hånd i hånd. Og der er et stort beskæftigelsespotentiale inden for energi, bygge- og anlægssektoren i forbindelse med udvikling og opskalering af vedvarende energi og andre nye grønne teknologier, der er en central brik for i at nå i mål med Danmarks nationale klimamål.

Parterne noterer sig, at regeringen vil præsentere et landdistriktsudspil og en turismestrategi, der bl.a. skal adressere nogle af de udfordringer, der opleves i landdistrikterne og dermed understøtte et Danmark i balance.

Opkvalificering af beskæftigede i landbrugs- og følgeerhverv

Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for at etablere en særskilt omstillingsindsats målrettet om- og opkvalificering af beskæftigede i landbrugs- samt følgeerhverv med henblik på at understøtte deres mulighed for at finde nyt arbejde. Konkret er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for, at der oprettes en opkvalificeringspulje simultant med indfasningen af klimaafgiften, således at der afsættes i alt 100 mio. kr. over perioden 2027-30 til opkvalificering og uddannelse. Der skal i forlængelse af en politisk aftale om afgiften tages konkret stilling til modellen for opkvalificeringsindsatsen, herunder i forhold til afgrænsning af støttemodtagere, tilskudsberettigede uddannelser mv. Der igangsættes et arbejde med inddragelse af relevante aktører.

Konkurrencedygtige slagterier

Beskæftigelsen på de danske slagterier er faldet de senere år. Det er en strukturudvikling, der bl.a. afspejler en stadig stigende tendens i de sidste 20 år til, at smågrise i højere grad eksporteres til opfedning og slagtning i udlandet. Parterne noterer sig på den baggrund, at det som led i indførelsen af en samlet klimaregulering af landbrugets udledninger er vigtigt at sikre gode rammevilkår for branchen, herunder særligt slagteriernes råvaregrundlag, så danske slagterier også kan konkurrere på et internationalt marked i fremtiden.

Aftaleparterne noterer sig, at slagtegrise umiddelbart vil blive hårdere ramt af afgiften end smågrise, der eksporteres. På den baggrund er parterne enige om, regeringen skal arbejde for modeller, der kan kompensere slagtegrisproducenter herfor.

Med det formål at udligne afgiften mellem slagtegrise og smågrise vil regeringen frem mod genbesøget af CO₂e-afgiften i 2032 arbejde for at indføre en slagte-

præmie til grise. Konkret afdækkes muligheden for en produktionsafgift på nyfødte grise i Danmark, der føres tilbage til erhvervet som en fast præmie for hver gris, der slagtes i Danmark. Såfremt det ikke viser sig muligt at realisere, vil regeringen endvidere arbejde for at indføre en livscyklusafgift, der afspejler klimapåvirkningen gennem grisens livscyklus.

Parterne er endvidere enige om, at regeringen skal undersøge, hvorvidt grise-sektorens produktionsafgifter kan lempes med 25 mio. kr. fra 2027 til 2030 mod en tilsvarende statslig kompensation. Dermed afløftes erhvervet for produktionsomkostninger, samtidig med at aktiviteter inden for forskning, forsøg og produktudvikling kan opretholdes.

For at afbøde konsekvenserne ved en afgift for danske slagterier og slagterimedarbejdere er parterne derudover enige om, at slagteriernes byrder skal lettes med henblik på at forbedre deres konkurrenceevne i forhold til udlandet. Konkret er parterne enige om, at regeringen skal arbejde for at afsætte 45 mio. kr. årligt til at afskaffe gebyrerne for kontrol af restkoncentrationer af veterinære lægemidler i kødprodukter samt gebyrer for eksportcertifikater ifm. udførsel af kødprodukter til 3. lande med virkning fra 2029. Det skønnes at kunne medføre en årlig gebyrlempelse på i gennemsnit 1 mio. kr. pr. omfattet virksomhed.

Parterne er enige om, at der er behov for at forbedre dyrevelfærdsforholdene under transport, ikke mindst da ca. halvdelen af den danske griseproduktion i dag eksporteres til udlandet. Parterne er konkret enige om, at regeringen skal arbejde for en hurtigere implementering og en mere ambitiøs linje i revisionen af transportforordningen i forhold til dyrevelfærd end EU-Kommissionens oplæg, herunder at den maksimale transporttid for slagtedyrs sættes ned til otte timer, samt at den maksimale transporttid for dyr til levebrug begrænses yderligere i forhold til EU-Kommissionens forslag.

En ny generation af initiativrige landbrugere

Realisering af aftalens mål forudsætter, at landbruget drives af initiativrige, ambitiøse og driftige landbrugere, som har gode økonomiske forudsætninger for at investere i den grønne omstilling og derved fremtidssikre dansk landbrug.

Gennemsnitsalderen for landbrugere er stigende, og særligt siden midten af 90'erne har andelen af unge landbrugere været faldende. Dansk landbrug står over for et generationsskifte, hvor nye, unge landbrugere skal tage over efter den ældre generation. Særligt unge landmænd har brug for stabile rammevilkår en generation frem.

Parterne er på den baggrund enige om, at vilkårene for generationsskifte i landbruget bør forbedres.

Parterne er enige om, at der skal ses på mulighederne for at styrke de finansielle rammevilkår for unge landbrugere inden for gældende EU-regler. Parterne noterer sig, at regeringen vil nedsætte en hurtigarbejdende ekspertgruppe med det

formål at afdække, om unge landbrugere er særligt udfordret i forhold til at rejse finansiering samt muligheder for at forbedre de finansielle rammevilkår for unge landbrugeres etablering. Ekspertgruppens arbejde vil tage udgangspunkt i eksisterende analyser af området, herunder anbefalingerne fra ekspertgruppen for landbrugets økonomi fra 2021. Ekspertgruppen får deltagelse fra relevante ministerier samt organisationer og afrapporterer senest inden udgangen af 2024. Ekspertgruppen ledes af Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri.

Med støtteordningen *etableringsstøtte til unge landbrugere* under EU's landbrugsstøtte gives der tilskud til landbrugerens etablering af eget landbrug eller gartneri under forudsætning af en række forordningsbestemte krav, herunder at ansøgeren er under 41 år på ansøgningstidspunktet. Formålet er at styrke unge landbrugere og gartneres mulighed for etablering og fastholdelse og at understøtte et generationsskifte i landbrugs- og gartneribranchen. Parterne noterer sig, at ordningen i 2023 og 2024 er blevet overansøgt. Parterne er enige om, at regeringen skal arbejde for, at den økonomiske ramme for ordningen løftes med i alt ca. 200 mio. kr. frem mod 2030. Omprioritering af midler fra EU's landbrugsstøtte i indeværende periode kræver tilslutning fra forligskredsen bag landbrugsaftalen af 2021 i tillæg til godkendelse af EU-Kommissionen.

Økonomi

Parterne noterer sig, at der for de konkrete initiativer vil skulle være en efterfølgende politisk proces blandt Folketingets partier, hvor regeringen vil skulle sikre sig politisk flertal til både konkret lovgivning og finansiering af udgifterne.

Det gælder, at en række af aftalens initiativer er forligsbelagte. Ændringer i den danske udmøntning af EU's landbrugsstøtte 2023-2027 vil desuden skulle godkendes af EU-Kommissionen.

Flere af de konkrete initiativer kan udgøre statsstøtte, hvorfor der tages generelt forbehold for, at tiltagene kan statsstøttegodkendes af EU-Kommissionen.